

Vanki-isyiden tukitoimet Suomen suljetuissa vankiloissa

Tatja Malaska

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vanki-isyyden tukitoimet Suomen suljetuissa vankiloissa

Tatja Malaska
Rikosseuraamusala, Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2021

Tatja Malaska

Vanki-isyyn tukitoimet Suomen suljetuissa vankiloissa

Vuosi 2021 Sivumäärä 51

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä suljettujen vankiloiden työntekijöiden kokemuksia tukitoimista vanki-isille, sekä tietoa siitä, millä keinoin vanki-isyttä tuetaan ja vahvistetaan vankeusrangaistuksen aikana. Tavoitteena oli kartoittaa kehitysideoita nykytilan korjaamiseksi, sekä siirtymävaiheessa tarvittavia tukitoimenpiteitä. Opinnäytetyön tilaajana toimi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon lapsi- ja perhetyön vastaava.

Opinnäytetyön teoriapohja koostui isyyden monimuotoisuudesta ja isyyden tukemisen merkityksellisyyden tarkastelusta, ylisukupolvisuudesta rikollisuuden näkökulmasta sekä vankiloiden perhetyöstä. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla suljettujen vankiloiden työntekijöitä. Tutkimukseen osallistui yhteensä yhdeksän suljettua vankilaa kaikilta kolmelta Suomen rikosseuraamusalueelta. Aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu haastattelumenetelmä ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmällä. Haastattelut toteutettiin joulukuun 2020 sekä tammikuun 2021 aikana.

Saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että kaikissa haastatteluihin osallistuneissa vankiloissa toteutetaan isä-lapsityötä. Tästä huolimatta nykyisellään suljettujen vankiloiden isä-lapsitoiminnat eivät toteudu eri yksiköiden tai rikosseuraamusalueiden välillä yhdenvertaisesti. Suljettujen vankiloiden lapsi- ja perhetyön yhdyshenkilön rooli ei ole nykyisellään myöskään tarpeeksi selkeä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon suunnittelu- ja kehitystyön tukena.

Asiasanat: rikosseuraamuslaitos, isyys, vankeus, perhetyö, ylisukupolvisuus

Tatja Malaska

Supportive actions for inmates' fatherhood in Finland's closed prisons

Year	2021	Pages	51
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to gather experiences of the employees in closed prisons concerning the supportive actions for imprisoned fathers, as well as how the inmates' fatherhood is supported and strengthened during their imprisonment. The objective was to map out ideas for improving the current state, as well as supportive actions required in the transition phase. The thesis was commissioned by the manager of family work in the Central Administration of the Criminal Sanctions Agency.

The theoretical section of the thesis consists of a review on the diversity of fatherhood, the meaningfulness of supporting fatherhood, transgenerational trauma as a trigger for crime and family work in prisons. The thesis was conducted as qualitative research. The material was collected by interviewing employees of closed prisons. A total of nine closed prisons across all three criminal sanctions regions participated in the research. The method for collecting the material was a semi-structured interview, and the material was analysed using content analysis. The interviews were conducted between December 2020 and January 2021.

In light of the acquired results, it can be said that all of the participating prisons conducted some level of father-child work. Regardless, the father-child activities in closed prisons were not conducted equally between different units or criminal sanctions regions. The role of the contact person for family work in closed prisons was also not defined clearly enough in its current state. The results of the thesis can be used to benefit planning and development work within the Central Administration of the Criminal Sanctions Agency.

Keywords: criminal sanctions agency, fatherhood, imprisonment, family work, transgenerational trauma

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Rikosseuraamuslaitos organisaationa.....	7
3	Lapsi- ja perhetyötä ohjaavat lainsäädännöt, linjaukset ja sopimukset	7
3.1	Rikosseuraamuslaitoksen strategiset arvot ja linjaukset	7
3.2	Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset	8
3.3	Vankeuslaki	9
3.4	YK:n Lapsen oikeuksien sopimus	10
4	Opinnäytetyön tietoperusta	11
4.1	Isyyden monimuotoisuus	11
4.2	Muuttuva isyys	12
4.3	Ylisukupolvisuus rikollisuuden näkökulmasta.....	13
4.4	Isän vankeusrangaistus	15
4.5	Vankiloiden perhetyö	16
5	Tutkimusasetelma.....	20
5.1	Tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	20
5.2	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	21
5.3	Puolistrukturoitu haastattelu ja aineiston keruu	21
5.4	Tutkimuksen toteutus	22
5.5	Tutkimusaineiston analyysi	23
5.6	Eettisyys ja luotettavuus	24
6	Tutkimuksen tulokset	26
6.1	Isyyden monimuotoiset tukitoimet	26
6.2	Isä-lapsitoiminnan kehittämistarpeet	29
6.3	Kuinka tukea vanki-isiä siviiliin siirtymisessä	33
7	Johtopäätökset	36
7.1	Suljettujen vankiloiden keinot vanki-isyiden tukemiseksi	36
7.2	Suljettujen vankiloiden isä-lapsitoimintojen kehittämistarpeet	39
7.3	Siirtymävaiheen työskentelyn tukitoimet.....	40
8	Pohdinta	40
8.1	Opinnäytetyön prosessin ammatillinen reflektointi	41
8.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	41
8.3	Jatkotutkimusehdotukset	43
	Lähteet.....	44
	Kuviot	47
	Liitteet	48

1 Johdanto

Isän puuttuminen arjesta vankeustuomion vuoksi koskettaa monen perheen arkea Suomessa. Suomen miesvangeista 52 %:lla on alaikäisiä lapsia (Tammi-Moilanen 2020, 8). Perinteisen isyyden lisäksi myös muut isyyden muodot yleistyvät, kuten uusperheellisyys (Eerola & Mykkänen 2014, 14). Vanki-isiä ja heidän lapsiaan onkin enemmän kuin ensin saattaisi kuvitella. Vanki-isyyttä koskettaa monia isiä, lapsia ja perheitä. Suomalaisessa oikeusvaltiossa pyritään siihen, ettei vankeudesta koituisi vangille ja hänen perheelleen enempää haittaa, kuin vapauden menetyksestä väistämättä aiheutuu (L767/2005). Isyyden suhteen tähän vastataan vanki-isyyden tukitoimilla, kuten vertaisryhmätoiminnalla, yksilötuella sekä yhteistyöllä vankila- ja siviiliviranomaisten kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen vuonna 2019 uudistetuissa lapsi- ja perhetyön uudistetuissa linjauksissa on huomioitu uudet kansalliset ja kansainväliset lakimuutokset, sekä suositukset lapsi- ja perhetyötä koskien. Linjauksissa on huomioitu aiempaa enemmän lapsen edun ja lapsinäkökulman huomioiminen päätöksenteossa sekä henkilökunnan lähityössä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019, 12.)

Isän vankeus aiheuttaa suuria muutoksia vangin perheen sosiaaliseen tilanteeseen, ja isänä olo suljetusta vankilasta käsin on haastavaa. Etenkin suhteen rakentaminen pieniin lapsiin - joille vanhemman läsnäolo on erityisen tärkeää - vaikeutuu vankilassa. On tärkeää, että isä voi olla läsnä lapsen elämässä vankeusaikanakin. Tukitoimet ovat tärkeitä myös isälle itselleen: Perhe on vangille keskeinen voimavara vankeusaikana sekä myös hänen sijoittuessaan takaisin yhteiskuntaan. Perhe voi olla vapautuvalle vangille paikka, johon palata. Oma lapsi voi vangille olla joku, josta huolehtia oman itsen lisäksi. Siksi vankeuden aikana ylläpidetyt perhesuhteet voivat olla huomattava tuki takaisin yhteiskuntaan sijoittuvalle vangille.

Avoin, isyyttä tukeva keskustelukulttuuri voisi olla myös vanki-isille avuksi. Voitaisiinko Suomessa vanki-isille tarjota vertaistukitoimintaa, jossa he voisivat keskustella isyydestä keskenään ja jakaa omia kokemuksiaan - ja näin oppia toisiltaan isyyden monimuotoisuudesta?

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin suomalaisten suljettujen vankiloiden vanki-isille tarkoitettuja tukitoimia, ja minkälaisia kehitystarpeita vankiloiden perhetyötä tekevillä työntekijöillä on nykytilaan nähden. Lisäksi tutkittiin minkälaisia siirtymävaiheen tukitoimenpiteitä tarvittaisiin vanki-isien tukemiseksi vapautumisen lähestyessä. Perinteinen isyys on murroksessa (Huttunen 2001, 149-150) ja keskustelu monimuotoisesta isäkultuurista oli yksi kantava teema Helsingin vankilassa pilotoitussa isävalmennusryhmässä, johon osallistuin ollessani Helsingin vankilassa työharjoittelussa erityisohjaajana. Opinnäytetyön nykyiseen aiheeseen vaikutti oma kiinnostuneisuus suljetuissa vankiloissa tehtävään perhetyöhön - ja erityisesti isätyöhön. Muuttuva isyys ja isyyden roolien moderni muutos on aiheena kiinnostava ja ajankohtainen, siksi näin sen olevan tutkimisen arvoinen aihe. Opinnäytetyön tilasi lapsi- ja perhetyön vastaava Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnosta.

2 Rikosseuraamuslaitos organisaationa

Rikosseuraamuslaitoksen toimijoilla, sen rikosseuraamustyöntekijöillä ja muilla virkamiehillä on yhteinen perustehtävä: rikosoikeudellisten seuraamusten lainmukainen ja turvallinen täytäntöönpano. Lainmukaisuudella tarkoitetaan myös normaalisuusperiaatteen noudattamista, eikä vankeusrangaistusta suorittavalla vangilla tulisi olla itse rangaistuksesta seuraavien rajoitteiden lisäksi kerrannaisvaikutuksia hänen elämässään. Vankien rangaistusaikaa suunnitellessa pyritään siihen, että tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Vangeilla on paremmat mahdollisuudet sijoittua rangaistuksen suoritettuaan yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi, kun vangit saavat harjoittaa rangaistusaikana elämänhallintaa tukevia taitoja. (Rikosseuraamuslaitos 2020a.)

Rikosseuraamuslaitos on Oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen, jonka toimintaa ohjaavat Laki Rikosseuraamuslaitoksesta (2009/953) ja Valtioneuvoston asetus Rikosseuraamuslaitoksesta (2015/1739). Rikosseuraamuslaitos koostuu Helsingissä sijaitsevasta Keskushallintoyksiköstä (KEHA), kolmesta rikosseuraamusalueesta ja täytäntöönpanoyksiköstä. Keskushallinto muodostuu kolmesta yksiköstä; johdon tuen yksiköstä, hallinnon ja laillisuusvalvonnan yksiköstä, sekä seuraamusten vaikuttavuuden yksiköstä. (Rikosseuraamuslaitos 2020b.)

Suomi jakaantuu maantieteellisesti kolmeen rikosseuraamusalueeseen: Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). Täytäntöönpanoyksikkö hoitaa muodollisen täytäntöönpanon tehtävät. Muodollisen täytäntöönpanon ja tutkintavankeuden hallinnollisen toimeenpanon tehtävänä on huolehtia vankeuden, valvontarangaistuksen ja tutkintavankeuden ajallisen keston toteutumisesta perustuslain edellyttämällä tavalla. Rikosseuraamusalue muodostuu aluekeskuksesta (ALKE), arviointikeskuksesta (ARKE), yhdyskuntaseuraamustoimistoista, vankiloista ja muista rangaistusten toimeenpanosta vastaavista yksiköistä (Rikosseuraamuslaitos 2020b.)

3 Lapsi- ja perhetyötä ohjaavat lainsäädännöt, linjaukset ja sopimukset

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyötä ohjaavat erilaiset lait, linjaukset ja sopimukset. Tässä luvussa tarkastellaan lapsi- ja perhetyön kannalta olennaiset asiat vankeuslaista, Rikosseuraamuslaitoksen strategisista arvoista ja linjauksista, Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksista ja YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksesta.

3.1 Rikosseuraamuslaitoksen strategiset arvot ja linjaukset

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on huolehtia osaltaan yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää. Tehtävänä on myös

myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen sekä rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. Rikosseuraamuslaitos on sitoutunut toiminnassaan suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidettyihin arvoihin: ihmisarvon kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Työtä ohjaa myös käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. Rikosseuraamuksen arvoihin sitoutuminen merkitsee vankien perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista, tuomittujen kohtelemisen inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti, kaiken toiminnan lainmukaisuutta sekä oikeuden ja kohtuuden noudattamista. Lisäksi täytäntöönpano toteutetaan siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä, sekä hänen pyrkimystään rikoksettomaan elämään. Rikosseuraamuslaitoksen visiona on valmentaminen rikoksettomaan elämään - turvallisesti kohti avoimempaa täytäntöönpanoa. (Rikosseuraamuslaitos 2021c.)

Kuvio 1: Rikosseuraamuslaitos: Arvot ja strategia (Rikosseuraamuslaitos 2021)

3.2 Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset

Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävää lapsi- ja perhetyötä ja sen kehittämistä ohjaavat valtakunnallisesti vuonna 2013 julkaistut ja vuonna 2019 uudistetut lapsi- ja perhetyön linjaukset. Uudistetuissa linjauksissa huomioitiin uudet kansalliset ja kansainväliset lakimuutokset, sekä suositukset lapsi- ja perhetyötä koskien. Päivitetyissä linjauksissa on painotettu lapsen edun ja lapsinäkökulman huomioimista päätöksenteossa ja henkilökunnan lähityössä, sekä linjattu

aiempaa enemmän yhteistyötä eri viranomaisten kanssa. Linjauksissa on myös korostettu verkostoitumista yhteistyötahojen kanssa sekä yhteistyön tiivistämistä lastensuojelun kanssa. Kriminaalihuollon tukisäätiö koordinoi rikosseuraamusasiakkaiden läheistyön verkostoa, edistäen perhetyötä vankiloissa ja kunnissa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, 12; Rikosseuraamuslaitos 2019, 1.)

Rikosseuraamuslaitoksessa lapsi- ja perhetyön tulee olla osa koko henkilöstön työtä. Rikosseuraamuslaitoksen jokaisen virkamiehen tulee huomioida työssään omat velvollisuutensa, jotka perustuvat lastensuojelu-, sosiaalihuolto- ja vankeuslain edellyttämään lapsen edun huomiointiin ja kansainvälisiin sopimuksiin ja suosituksiin. Lapsen oikeudet ja etu huomioidaan kaikessa työssä, kun toiminta tai päätös vaikuttaa lapseen. Yhteistyö lapsen huoltajan ja lastensuojelun kanssa on tärkeää, minkä lisäksi tarvitaan myös palveluohjausta ja verkostotyötä. Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön tulee osata arvioida myös vanhemmuutta: Onko vanhemmuus sellaista, jota tulee tukea rangaistusaikana, vai onko vanhemman toiminnalla negatiivisia vaikutuksia lapseen tai puolisoon. Vanhemmuutta tuetaan myös siten, että huoltajaa autetaan muodostamaan realistinen käsitys omista vanhemmuudenkyvyistään ja roolistaan lapsen elämässä. Kaikenlainen vanhemmuus ei ole tuettavissa, mutta asiakkaiden kanssa voi silti tehdä jonkinlaista perhetyötä, kun sen tavoitteet määritellään realistisesti. Tärkeää on tunnistaa, milloin vanhemman etu ja lapsen etu ovat ristiriidassa. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 9-10; Kriminaalihuollon tukisäätiö, 2-3.)

3.3 Vankeuslaki

Vankeinhoidon tehtävänä on rangaistuksen täytäntöönpano. Vankeus laitetaan täytäntöön siten, että se on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, edistää vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan, sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. Vankeuden keskiössä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankilat ovat suljettuja vankiloita tai avolaitoksia. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon, kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttää. Vangin sijoittelussa vankilaan on otettava huomioon yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin rangaistuaajan suunnitelman mukaisesti. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin olosuhteisiin eikä oikeuksiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vangilla on oikeus tavata vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Vangilla on myös oikeus kirjeenvaihtoon postin välityksellä, olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle omakustanteisesti ja sähköpostiviestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen voidaan myöntää lupa. (L767/2005.)

Vangille laaditaan yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Suunnitelmaa kutsutaan rangaistusajan suunnitelmaksi, ja se laaditaan yhteistyössä vangin kanssa. Rangaistusajan suunnitelma pitää sisällään myös toiminnan rangaistusaikana, ja sitä tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan. Suunnitelman toteutumista seurataan ja huolehditaan sen ajantasaisuudesta. Suunnitelma otetaan säännöllisin väliajoin uudelleen käsiteltäväksi yhdessä vangin kanssa, ja myös silloin, jos suunnitelmaa ei noudateta. Vanki on osallistumisvelvollinen, eli velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Vanki voi edistää rangaistusajan suunnitelmansa toteutumista täyttämällä osallistumisvelvollisuutensa vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana. Vangin mahdollisuuksia ylläpitää toimintakykyään ja terveyttä on tuettava, ja vapauden menetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. Vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin. Vankia tuetaan myös asumiseen, toimeentuloon, työhön, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa. (L767/2005.)

3.4 YK:n Lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien kannalta merkittävin ihmisoikeussopimus on YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 laadittu lapsen oikeuksien sopimus (LOS). Sopimus luettelee lapsille kuuluvat ihmisoikeudet, ja se koskettaa kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Suomessa tämä sopimus on ollut voimassa vuodesta 1991. Valtion ratifioidessa sopimuksen se on velvollinen muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimusta vastaavaksi ja se on ensisijaisesti vastuussa sopimuksen toteutumisesta. Lapsen oikeuksien sopimus on osa oikeusjärjestystä ja se on voimassa lakina. Se velvoittaa kaikkia valtion ja kuntien viranomaisia sekä viranomaistehtäviä hoitavia yksityisiä tahoja. Sopimuksen noudattamista ja lasten oikeuksien toteutumista sopimusvaltioissa valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. (Lapsen oikeudet.) Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus vapauteen syrjinnästä, ja lasta koskevissa päätöksissä harkitaan aina ensisijaisesti lapsen etua. Lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä erossa olevaan vanhempaansa, sekä oikeus saada tieto vanhemman olinpaikasta - mikäli tiedon saaminen on lapsen edun mukaista. Lapsella on oikeus tuoda ilmi mielipiteitään ja kokemuksiaan. Lasta on kuultava asioissa jotka koskevat häntä, huomioiden lapsen iän ja kehitystason. Lapsella on oikeus yksityisyyden suojaan, perhe-elämään ja kirjesalaisuuteen. Lapsella on oikeus suojaan fyysiseltä ja psyykkiseltä haitalta, sekä väkivallalta. Yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä on ensisijaisesti vanhemmilla, viranomaisten vastuuna on tukea toiminnallaan vanhempia kasvatustehtävässä. (Unicef.)

Näin ollen lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa asettamaan lapsen edun etusijalle myös Rikosseuraamusalalla tehtävissä lapsia koskevissa päätöksissä. Lapsen etu ei siis ole mielipidekysymys, vaan se perustuu lakiin. Lapsen etu ei ole vain yksi päätöksenharkinnassa huomioitava

seikka, vaan se on ensisijaisempi kuin vanhempien tai muiden aikuisten edut. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 10.)

4 Opinnäytetyön tietoperusta

Luvussa esitellään opinnäytetyön tietoperusta. Tietoperusta pohjautuu isyyden monimuotoisuuteen, muuttuvaan isyyteen, ylisukupolvisuuteen rikollisuuden näkökulmasta ja lopuksi tarkastellaan vanki-isyyttä ja vankiloiden perhetyötä.

4.1 Isyyden monimuotoisuus

Sanalla isä viitataan yleisessä arkipuheessa lapsen miespuoliseen vanhempaan ja isyydellä viitataan miehen vanhemmuuteen. (Eerola & Mykkänen 2014, 10). Isäksi tuleminen tapahtuu yleisimmin biologisesti heterosuhteessa lapsen äidin kanssa. Miesten myöhemmissä elämänvaiheissa myös muunlaiset isyyden muodot, esimerkiksi uusperheisyys yleistyvät. Vanhemmaksi voi tulla myös adoption, sijaisvanhemmuuden ja sateenkaariperheen kautta. (Eerola & Mykkänen 2014, 14.)

Tutkija Johanna Mykkänen on kartoittanut viimeisen 20 vuoden ajan Suomessa tehtyjä isyyteen liittyviä tutkimuksia. Vuoteen 1991 mennessä isyystutkimuksia (psykologisia, kasvatustieteellisiä, psykiatrisia) oli ilmestynyt vain muutamia. Tutkimuksia alkoi kuitenkin tulla lisää ja vuonna 2000 isyystutkimuksia oli ilmestynyt jo kahdeksan. Vuoteen 2010 mennessä tieteellisiä tutkimuksia (mm. monografioita, väitöskirjoja ja tieteellinen artikkelikokoelma) on tehty 22. Monografiat ovat käsitelleet isyyden kulttuurisia muutoksia ja sukupolviketjujen tarkastelua isän henkilökohtaista kokemuksista isäksi tulosta ja isänä olosta. (Mykkänen & Aalto 2010, 39.)

Suomalaista isyyttä tutkiva Jouko Huttunen on määritellyt yksilökohtaista isyyttä jakaen sen neljään isyyden muotoon: biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen. Biologisessa isyydessä miehellä ja lapsella on biologinen perinnöllinen suhde - isä on mies, joka on siittänyt lapsen luonnonmenetelmällä tai keinohedelmöityksellä. Juridisessa isyydessä isällä on oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen lain edessä. Juridiseksi isäksi voi tulla avioliiton isyysolettamuksen kautta saaden automaattisesti myös lapsen huoltajuuden, isyyden tunnistamisen tai vahvistamisen kautta (esimerkiksi jos mies ei ole naimisissa lapsen äidin kanssa) adoption kautta. (Huttunen 2001, 58-64.)

Sosiaalisella isyydellä tarkoitetaan suhdetta, jossa mies asuu lapsen kanssa arkea jakaen, tarjoten hoivaa, huolenpitoa ja aikaa. Sosiaalinen isyys ei edellytä miehen olevan lapsen biologinen tai juridinen isä. Sosiaalinen isä voi olla esimerkiksi äidin uusi avio- tai avomies, miesystävä, lähisukulainen, perheystävä tai muu lapselle aikaansa antava mieshenkilö. Tällöin miehestä voi käyttää esimerkiksi nimitystä mieskaveri. Mikäli lapsen biologis-juridinen isä ei ole jakamassa

arkea lapsen kanssa, mieskaveri voi olla lapselle hyvin merkittävä henkilö. Psykologisessa isyydessä isän ja lapsen välille on muodostunut tunnepohjainen kiintymyssuhde. Siinä isyys määrittyy ensisijaisesti lapsen kautta - lapsi pitää miestä isänään, kiintyy ja hakee hänestä turvaa. Psykologisella isällä on myös kasvatukseen liittyvää arvovaltaa. Psykologisen isyyden tunnistaa miehessä siitä, kun lapsella on miehelle monia tunnepohjaisia merkityksiä. Lapsi kokee turvallisuutta ja luottamusta, miehelle taas mielihyvää tuottaa lapsen häntä kohtaan osoittama tarvitsevuus. Isän ja lapsen välille syntynyt kiintymyssuhde muistuttaa äidin ja lapsen välistä suhdetta. Mies kokee häntä kohtaan voimakasta halua hoivata, suojella, auttaa, tukea henkisesti, olla lähellä ja viettää aikaa yhdessä. Mies on lapsen kasvattaja ja kiinnostunut lapsen ajatusmaailmasta. Sekä mies että lapsi saavat iloa ja tyydytystä vuorovaikutteisesta yhdessäolosta. Huttusen luokittelusta voidaan todeta, ettei isyys ole terminä yksiselitteinen, vaan hyvinkin monimuotoinen. (Huttunen 2001, 58-64.)

4.2 Muuttuva isyys

Viimeiset vuosikymmenet ovat horjuttaneet perinteisen isyyden valta-asemaa. Perheiden rakennemuutosten saadessa aikaan uusia isyyden muotoja, myös isänä olemisen ja toimimisen luonne on muutostilassa. Muutosten ollessa merkittäviä voi monelle miehelle olla vaikea tietää, miten isänä tulisi olla. Miehen omalta isältä saadun isämallin ollessa vanhahtava tai toimimaton, ei saatavilla kuitenkaan ole mitään yksiselitteistä, uutta tai testattua mallia. Isyydellä ei ole entuudestaan yhteiskunnallista keskusteluperinnettä tai -kulttuuria. Isyyttä on pidetty itsestään selvänä, eikä siitä ole tarvinnut keskustella tai neuvotella - etenkin miesten kesken. Nykyisen isyyden murrosaikana on tarvetta laaja-alaiselle, kaikkiin miesryhmiin ulottuvalle isyyskeskustelulle. (Huttunen 2001, 149-150.)

Isyyden positiiviset kokemukset tukevat miehen identiteettiä niin isänä kuin miehenä. Isyys voi parhaimmillaan vaikuttaa myönteisesti miehen terveyden lisäksi myös miehen tunne-elämään ja sosiaalisiin suhteisiin. (Mykkänen & Aalto 2010, 44.) Isän huomattessa olevansa pienelle lapselle maailman tärkein, isä ryhtyy uudella tavalla itsekin arvostamaan ja hoitamaan itseään. Tällöin isällä on tilaisuus oman kasvatuksen miettimiselle ja mitä siitä haluaisi siirtää tuleville polville. Hyvä suhde omaan lapsiin luo elämästä moniulotteisemman ja arvokkaamman. Tämä tarjoaa myös näkökulmia äidin kokemaan vanhemmuuteen ja ehkäisee isän ulkoistumista perheestä. (Cacciatore & Koiso-Anttila 2012, 50.) Isien voimavaroja kuormittavat epävarmuus vanhempana ja vanhemmuuden roolin arkielämään sovittaminen, stressi, parisuhdeongelmat sekä vaikeiden tunteiden hallinta ristiriitatilanteissa - esimerkkinä suuttumuksen hallinta. Isistä jopa neljännes kokee omat vanhemmuuden taitonsa puutteellisiksi. Vanhemmuuden tukeminen edellyttää reagointia jo varhaisessa vaiheessa isän ja lapsen suhteen toimimattomuuteen ja tunnistaa stressiä aiheuttavat tekijät. Kaikille isille ei ole tuttua puhua perhesuhteista, omista

tunteista ja tarpeista, vaan he tarvitsevat siihen perhetyöntekijän rohkaisua. Pelkän keskustelun sijaan isät voivat haluta toimintaa, jonka avulla tärkeitä asioita voi olla helpompi käsitellä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 43-44.)

Miehen sitoutuminen isyyteen hyödyttää laajasti yhteiskuntaa, lasta ja parisuhdetta, ja isää itseään. Sitoutuminen edellyttää kuitenkin tiettyjä asioita ja mahdollisuuksia toteutuakseen parhaalla mahdollisella tavalla. Tällaisia ovat esimerkiksi isän oma halu, valinta ja kyky kantaa vastuuta, sekä olla mukana lapsen elämässä. Isyyteen sitoutumiseen vaikuttaa myös vahvasti isän suhde lapsen toiseen vanhempaan, äitiin. Myös äidin antama tila ja mahdollisuus sitoutua ovat isälle tärkeitä. Sitoutunut isyys merkitsee paljon miehen hyvinvoinnille. Tutkimustulokset kertovat sitoutuneiden isien kypsyydestä ja suuremmasta tyytyväisyydestä elämään. Isyyteen sitoutuminen tukee näin ollen miehen aikuisiän kehitystä. Isäksi tulon on osoitettu myös vähentävän itsekeskeisyyttä, kun lasten tarpeet menevät omien edelle. Asumisjärjestelyt vaikuttavat selvästi isyyteen sitoutumisen laatuun. Esimerkiksi alle 2-vuotiaista lapsista erossa asuvat miehet ovat huomattavasti vähemmän sitoutuneita kuin lastensa kanssa asuvat miehet. (Mykkänen & Eerola 2014, 49-50.)

4.3 Ylisukupolvisuus rikollisuuden näkökulmasta

Ylisukupolvisuus tarkoittaa tietoisia ja tiedostamattomia sukupolvelta toiselle siirtyvää intrapsyykkisiä ja intersubjektiviisiä kokemuksia, jotka vaikuttavat yksilön identiteettiin - eli millaiseksi yksilö käsittää itsensä - rooleihin ja yksilölliseen kasvuun, kehitykseen sekä pyrkimykseen tulla omaksi itsekseen. Ihmisen kokemukseen omasta itsestään vaikuttavat historia, kulttuuri, ajan ilmapiiri, aikaisemmat sukupolvet sekä parisuhde ja perhe. (Tuhkasaari 2013, 19.)

Suomalaisten isäsuhteita kuvaa vuosikymmenien vaikenemisen perintö. Raja siitä, mistä mies puhuu ja mistä miehen kuuluisi vaieta, kulkee rationaalisuuden ja emotionaalisuuden välillä. Miehet tuntuvat puhuvan ongelmitta asioista, mutta eivät tunteistaan: esimerkiksi miltä isänä heistä tuntuu. Tämä ei tarkoita miesten olevan tunteettomia, vaan että he eivät ole osanneet puhua tunteistaan tai saaneet kosketusta niihin. Kun isät tuntevat kykenemättömyyttä puhua vaikeista aiheista, eivätkä puhu tunteistaan, voi tunteistaan puhumaton isä aiheuttaa epäilystä onko isällä tunteita lainkaan. (Hämäläinen 2010, 23-24.) Vaikenemisen perintö ja ilmapiiri ovat huolestuttavia, sillä vaikenevat miehet ovat myös isiä. Miesten kielletyt, mitätöidyt ja vähätellyt tunteet siirtyvät tulevien sukupolvien taakaksi.

Käsittelemättömät tunteet saavat ihmisen käyttäytymään epätavallisella ja kulkimalla tavalla. Isä voi esimerkiksi töksäytellä, puhua rumasti, ilkeillä, käyttää valtaa, arvostella, katsoa ankarasti, tuomita muiden tekemisiä ja jäädä persoonana ulkopuoliseksi, kaukaiseksi ja luoksepääsemättömäksi. Hänestä näkyy ulospäin, että hänellä on paha olla, mutta pahasta olostaa ei voi puhua. Asiat kasaantuvat yhä suuremmaksi kuormaksi isän mieleen. Samanaikaisesti lapsi joutuu kantamaan osan tästä taakasta. Mikäli lapsen lähipiiristä ei löydy tunteitaan avoimesti

ilmaisevia miehiä, on todennäköistä, että vaikenemisen malli siirtyy perintönä seuraavalle sukupolvelle ja heidän lapsilleen. Hinta on kova tulevien perheiden maksettavaksi. Koettuaan kovia ja katsoessaan oman isän omituista käytöstä, moni mies saattaa päättää, ettei itsestään tule tuollaista miestä. Hyvästä päätöksestä huolimatta, päätös jää usein päätöksen asteelle. Miehen saadessa lapsen tai lapsia ja kasvaen samalla isäksi, vanha isän malli tulee väkisinkin esille, eikä uutta pysty luomaan tyhjästä. Muutos lähtee tiedostamisesta, kun isä havaitsee toteuttavansa oman isänsä huonoa mallia, se on alku kohti uutta. (Hämäläinen 2010, 26-28.)

Lapsen perheeseen liittyvät erilaiset problematiikat voivat nostattaa lapsen rikollisen kehityksen riskiä. Ne voivat liittyä vanhempien ominaisuuksiin ja itse vanhemmuuteen, perheen rakenteeseen sekä taloudellisiin oloihin. Esimerkkejä perhetekijöistä, jotka voivat lisätä lapsen rikollisen kehityksen riskiä ovat teinivanhemmuus, vaihtuvat parisuhteet, parisuhdeväkivalta, vanhempien mielenterveysongelmat ja antisosiaalisuus, kovat ja väkivaltaiset kasvatuskäytännöt tai lapsen hyljeksivä kohtelu. Haapasalon (2006) mukaan joissakin tilanteissa sama tekijä voi toimia riskitekijänä ja joskus rikolliselta kehitykseltä suojaavana tekijänä. Esimerkkinä Haapasalo kertoo isän puuttumisen perheestä ja äidin yksinhuoltajuuden olleen toisinaan ollut yhteydessä lapsen rikolliseen kehityksen riskiin. Toisaalta kahden huoltajan perhe, jossa lapsi joutuu todistamaan ja kokemaan paljon perheväkivaltaa, lisää lapsen rikollisen kehityksen riskiä. Olennaista on, millaiseen perheen sisäiseen tilanteeseen ja vuorovaikutukseen yhden tai kahden vanhemman perherakenne liittyy. Jopa yksinhuoltajuus voi olla lasta ongelmilta suojaava tekijä, jos perheestä on ajoissa poistunut väkivaltaisesti tai muulla tavoin ongelmallisesti käyttäytyvä vanhempi. Yksinhuoltajuuden ollessa rikollisuuden riskitekijä, riski voi liittyä esimerkiksi lapsen ja toisen vanhemman katkenneeseen tai negatiivissävytteiseen suhteeseen tai yksinhuoltajavanhemman epävakaaseen, vaihtuvia kumppaneita ja muita ongelmia sisältävään perhetilanteeseen. (Haapasalo 2006, 124-125.)

Haapasalon (2006, 134) mukaan pitkittäistutkimuksissa (Farrington 2005; Loeber & Farrington 2001) lasten myöhempää rikollisuutta ovat ennustaneet vanhempien rikollisuus, epäsosiaalisuus, mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö. Käytösongelmia, lapsen kaltoinkohtelua ja myöhempää rikollisuutta ennustavat ja niihin yhteydessä olevat vanhempien ominaisuudet ovat tutkimusten perusteella samankaltaisia. Haapasalon mukaan (Egeland 1993; Kaufman & Zigler 1987) rikosentekijöiden että kaltoinkohdeltujen lasten vanhemmat ovat usein kokeneet itse väkivaltaa ja muuta perheessä tapahtunutta kaltoinkohtelua. Haapasalon mukaan suomalaisia tuloksia (Haapasalo 2000a; Haapasalo & Aaltonen 1999) on saatu myös Suomessa. (Haapasalo 2006, 134.)

Haapasalon mukaan vanhempien omat lapsuuden käytösongelmat ennustavat heidän lastensa käytösongelmia. Rikollisuuden ja epäsosiaalisen käyttäytymisen riskitekijät kulkeutuvat tällä tavoin 'isältä pojalle'. Rikollisuuden ylisukupolvisuus on vahvistettu tutkimuksissa (esim. McCord 1999). Suomalaistutkimuksessa 24 prosenttia nuorten omaisuusrikoksista tuomittujen

ja 10 prosenttia väkivaltarikoksesta tuomittujen miesten isistä oli saanut rikostuomion. (Haapasalo & Hämäläinen 1996). Ylisukupolvisuus välittyy heikkojen kasvatuskäytäntöjen ja vanhemmuuden ongelmien kautta. Rikollisuutta on usein monilla perheenjäsenillä samassa perheessä, mutta isän rikospidätykset ovat pitkittäistutkimuksissa ennustaneet parhaiten pojan rikollisuutta (Farrington ym. 2001). (Haapasalo 2006, 134-135.)

4.4 Isän vankeusrangaistus

Kaisa Tammi-Moilasen (2020, 8) naisvankiselvityksen mukaan 52 prosentilla miesvangeista on alaikäisiä lapsia. Vankeusrangaistus ei koske pelkästään vankia itseään, vaan vankeus vaikuttaa koko perheeseen. Vangin perheelle hänen vankeusrangaistuksensa aiheuttaa merkittäviä sosiaalisia sekä taloudellisia haittoja. Vanhemman joutuminen vankilaan saattaa tulla perheelle täysin yllätyksenä. Vanhemman joutuessa vankilaan ei perhe-elämän viettäminen ole enää samalla tavalla mahdollista. Vangin on mahdollista pitää yhteyttä perheeseensä tapaamisten, kirjeenvaihdon, puheluiden ja lomien kautta, sekä mahdollisuuksien mukaan myös perheleireillä. Perhetapaamisilla on suuri merkitys normaalisuuden toteuttamiselle ja sosiaalisten suhteiden jatkuvuudelle. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 13; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Perheen ja lapsen kanssa on tärkeää puhua vankeudesta avoimesti. Sekä vankilassa että siviilissä oleva vanhempi saattavat tarvita tukea ja apua, miten kertoa lapselle vankeudesta lapsen kehitystason mukaisesti. Lapsen lisäksi usein myös vanhemmat tarvitsevat tukea omien tunteidensa käsittelyyn. Vankeusrangaistus tuo mukanaan häpeän tunnetta, syyllisyyttä, epäilyä ja salailua. Perheessä voidaan vaieta asiasta ja on hyvin yleistä, että vanhemman vankeus salataan lapselta. Lapselle voidaan keksiä selityksiä vanhemman poissaololle kertomalla isän olevan esimerkiksi työmatkalla. Lapsi voi myös alkaa kuvittelemaan tilanteen paljon pahemmaksi kuin mitä se todellisuudessa on. Lapsi voi keksiä syyksi vanhemman poissaololle esimerkiksi vanhemman olevan ulkomailla, sairaana, töissä ulkomailla tai että isällä on uusi perhe, ja isä ei halua enää olla yhdessä lapsen kanssa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019; Sassi 2012, 10-22.)

Lapselle tulisi kertoa vanhemman vankeudesta totuudenmukaisesti. Lapset kaipaavat rehellistä tietoa ja haluavat tietää, missä puuttuva vanhempi on ja minkä takia. Lapsen ei tarvitse tietää kaikkia yksityiskohtia, ja kertominen tulisi sovittaa lapsen ikään ja kehitystasoon sopivaksi. Vanhemman syitä totuuden kertomatta jättämiselle voivat olla esimerkiksi halu suojella lasta, pelko että lasta aletaan kiusaamaan ja halu pitää lapsi erillään rikollisesta maailmasta ja perheeseen mahdollisesti suuntautuvista uhkista. Lapselle on tärkeää kertoa totuus vanhemman tilanteesta lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden, sillä lapselle salaisuus on raskas kantaa. Lapsi voi myös tietää totuuden, mutta suojellakseen vanhempiaan lapsi ei kerro heille tietävänsä. Mikäli lapselle selviää, että hänelle on valehdeltu, hän voi menettää luottamuksensa vanhempiinsa pitkäksikin aikaa. Lapsi saattaa myös huomata hänelle kerrotuissa tarinoissa aukkoja, ja

myös lasten osaaminen etsiä internetistä tietoa tulee huomioida. Aikuiset ovat toisinaan suotta huolissaan lapsen kyvystä käsitellä uusia tilanteita ja aliarvioivat häntä. Lapsi on myös voinut tietää vankeudesta mutta ajatella, etteivät vanhemmat halua puhua asiasta. Lapsi voi luulla vankeuden olevan vakavampi asia kuin se on, jos hän huomaa aikuisten salaavan häneltä jotakin. Lapsi aistii, jos aikuiset eivät halua puhua asiasta. Hän voi tuntea itsensä yksinäiseksi, hämmentyneeksi ja pelokkaaksi. Totuudessa pitäytyminen opettaa lapselle, että elämässä voi pärjätä vastoinkäymisistä huolimatta. Luovuttuaan valheista perhe voi käsitellä surua yhdessä, ja lapsi kokee olevansa osa perhettä ja että häntä kunnioitetaan. Tämä lisää lapsen luottamuksen ja turvallisuuden tuntua. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019; Sassi 2012, 10-22.)

Myös vanhemman vapautuminen voi olla kriisitilanne perheelle. Vanhemman vankeusrangaistuksen päättymisen voi olla pitkään odotettu hetki, joka sisältää monia tunteita ja ajatuksia. Vanhemman muuttaessa takaisin kotiin perheen arki kokee jälleen muutoksen. Kaikkien osapuolten voi olla vaikea sopeutua muuttuneeseen elämänrytmiin, ja tilanteessa ei välttämättä haluta nähdä tai huomata haasteita. Tilanteeseen saattaa liittyä pelkoja esimerkiksi vapautuvan vanhemman päihteiden käytöstä tai vanhempien välisistä riidoista. Myös perheen roolit ovat muuttuneet vankeuden aikana. Vankilassa ollut voi potea syyllisyyttä siitä, ettei voinut juuri-kaan auttaa tilanteessa. Vapaudessa oleva perheenjäsen voi olla ärtynyt siitä, kun hän joutui kantamaan vastuun koko perheestä. Vangin siirtymävaiheessa vankilasta takaisin perheeseen olisi myös hyvä selvittää, mistä avohuollon tukitoimista vanki ja hänen perheensä voisivat hyötyä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019; Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021.)

4.5 Vankiloiden perhetyö

Vankilan perhetyöksi kutsutaan toimintaa, jossa ollaan yhteydessä vankien perheenjäseniin. Useat eri henkilöstöryhmät tekevät perhetyötä muiden tehtäviensä ohella. Keskeisenä tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvaa haittaa rangaistusajan suunnitelman toteutumista tukemalla. Perhetyöllä edistetään vangin perhesuhteiden säilymistä, vanhemmuuden toteutumista ja yhteiskuntaan palaamista. Vankilan perhetyöhön kuuluvat muun muassa neuvonta ja ohjaus, yhteydenpidon järjestäminen, perheleirit, perheiden tuki kriisitilanteissa, muu perhesuhteiden edistäminen sekä väkivallattomuuteen vaikuttaminen perhesuhteissa. Perhetyössä keskeistä on toimiva ja laaja-alainen yhteistyö vankilan, ulkopuolisten palveluiden ja järjestötoimijoiden kesken. Vanhemmuutta tukevat kurssit ja erityiset vanhempi-lapsi-päivät ovat myös tulleet osaksi vankiloiden perhetyötä. Useissa vankiloissa on kuitenkin vähäiset resurssit perhetyön toteuttamiseen. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on myös lastensuojelulain mukaisesti selvittää vangin lapsen tuen tarve. (Vankien Omaiset 2019, 12.)

Rikosten ja rangaistusten ohella perheiden arkea kuormittavat muun muassa päihdeongelmat, rikoksia tekevän perheenjäsenen satunnainen läsnäolo, vähävaraisuus tai perheväkivalta. Negatiiviset elämäntapahtumat ennen vankeutta saattavat johtaa perhekonflikteihin tai kasvattaa

jopa riskiä perheen hajoamiseen. Tutkiessa vankien suhteita lapsiin on syytä selvittää, millainen asema vangilla on ollut osana perhettä ja lapsen elämää ennen vankeutta. (Enroos 2021, 244.)

Vankeus on aikaan kiinnittyvä prosessi. Vankeustuomiot ovat eri mittaisia ajallisesti, jakautuen pidiäykseen, vankilaan siirtymiseen, vankeusaikaan ja vapautumisvaiheeseen. Vankeusrangaistukseen tuomitut ja heidän perheenjäsenensä reagoivat eri tavoin eri vaiheissa rangaistuksen toimeenpanoa, ja kantavat emotionaalisia taakkoja. Vankien kokemukset voivat olla hyvin vaihtelevia jopa samoissa vankiloissa. Vankien kokemusten monimuotoisuuteen vankeusaikana vaikuttavat esimerkiksi tuomion pituus ja vankilan turvallisuusasiat. Tuomion pituudella ei ole merkitystä pelkästään vangille itselleen, vaan se on merkittävää myös lapsisuhteiden näkökulmasta. Lapset kasvavat tuomion aikana ja ajan kulku on erilaista lapsille kuin aikuisille ja instituutioille. (Enroos 2021, 244-245.)

Monia yhteydenpidon hyötyjä on dokumentoitu vankien näkökulmasta tehdyissä tutkimuksissa. Yhteys perheeseen ja lapsiin on vankeusaikana tärkeää. Vankilassa olevalle perheen tuki merkitsee emotionaalista tukea ja vähäisempää kiinnittymistä vankilan alakulttuureihin. Perhesiteet tarjoavat vangille syyn kieltäytyä rikoksen teosta. Laitostuminen ja normeja rikkova toiminta vankeusaikana voivat aiheuttaa vaikeuksia yhteiskuntaan sopeutumisessa vapautumisen jälkeen. Vankien yhteydenpidon perheeseensä nähdään vahvistavan mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään vankeuden jälkeen. Useissa tutkimuksissa yhteiskuntaan sopeutumiseen kriteerinä on pidetty uusintarikollisuuden näkökulmaa. Myös turvallisia asumisjärjestelyitä ja yhteydenpidon vakiinnuttamista lasten kanssa voi pitää osana yhteiskuntaan sopeutumista. (Enroos 2021, 244-245.)

Vankeinhoidon tavoitteena on viime vuosina korostunut uusintarikollisuuteen vaikuttaminen, minkä johdosta vankiloissa on otettu käyttöön runsaasti erilaisia päihdeettömyyteen ja rikoksettomuuteen tähtäviä ohjelmia. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet erilaisten sosiaalisten verkostojen vaikutus uusintarikollisuuteen. Perhe voi olla vangille keskeinen voimavara vankilassa ollessa ja vapautumisen jälkeen yhteiskuntaan sijoittumisessa. Hyvien perhesuhteiden ylläpito tukee vankeinhoidon tavoitteiden saavuttamista. Sen sijaan huolestuttavat ja vaikeat suhteet vangin ja hänen perheenjäsentensä välillä saattavat aiheuttaa huomattavia ongelmia, ellei niihin pystytä vaikuttamaan. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 13.)

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena on edistää vangin elämänhallintaa, valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä sijoittumista yhteiskuntaan. Rangaistusajan suunnitelma on yksi niistä keinoista, joiden avulla tähän tavoitteeseen voidaan päästä. Rangaistusajan suunnitelma mahdollistaa rangaistusajan mielekkään käytön, ja siihen kootaan keskeiset vankia koskevat tiedot, joita käytetään päätöksiä ja arvioita tehdessä. Se vähentää moninker-

taisen työn tekemistä varmistamalla vankia koskevan tiedon kulkemisen vangin siirtyessä laitoksesta toiseen ja hänen vapautuessaan. Se myös parantaa yhteistyötä viranomaisten ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Rangaistusajan suunnitelma korostaa rangaistusajan prosessin-omaista ja hallittua luonnetta. Suunnitelmassa vankeusajan toiminta voidaan esittää perusteltuina osatavoitteina ja asiakokonaisuuksina, johon rangaistusaikana pyritään vaikuttamaan. Osatavoitteiden (esim. perhesuhteet) asettamisessa voidaan soveltaa vangeille yksilöllisesti erilaisia tekijöitä, joihin kyetään rangaistusaikana vaikuttamaan: Kuten kriminogeenisiä ja muita vangin toimintakykyyn ja uusintarikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 137-138.)

Vankien ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa vain siinä määrin kuin vangittuna pitäminen ilmiselvästi edellyttää. Jotta vapausrangaistuksilla olisi rikollisuutta ehkäisevää vaikutusta, vankien on voitava parantaa yhteyksiään omaisiinsa. Hyvät yhteydet perheeseen auttavat vankia myös paremmin kestämään vankeusaikansa, sekä siten parantavan vankilan ilmapiiriä ja luovat dynaamista turvallisuutta. Sosiaaliset verkostot voivat olla ratkaisevassa asemassa uusien rikosten ehkäisemisessä tai toisaalta rikoksiin syylistymisessä, jos vangin ihmissuhteet ylläpitävät rikoksia. Riski- ja tarvearviossa selvitetään vangin perhesuhteisiin liittyviä ongelmia ja puutteita ihmissuhdetaidoissa. Arvioinnin perusteella päätetään tarvittavasta toiminnasta ja turvallisuus-edellytyksistä. Perhesuhteiden tulee sisältyä tärkeänä kohtana rangaistusajan suunnitelmaan ja vapautumissuunnitelmaan. (Rikosseuraamusvirasto 2003, 78-97.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön entisen perhetyön päällikön Tarja Sassin mukaan vankiloiden lapsi- ja perhetyöhön on vuosien myötä alettu kiinnittämään enemmän huomiota. Hän kuitenkin toivoisi, että kuntouttavia elementtejä olisi enemmän mukana. Sassi näkee esimerkiksi vankiloiden viikonlopputapaamiset ihmissuhteiden ylläpitomahdollisuutena eikä niinkään kuntouttavaa tukitoimintana, eivätkä ne siksi yksin riitä. Sassin mukaan vanki-isien kuntouttavan työskentelyn ja tukitoimien tulisi lähteä vankeusaikana jo vanki-isien mahdollisuudesta päästä isäryhmiin. Hän pitää isäryhmiä tärkeänä mahdollisuutena oman lapsen tapaamiseen, joka mahdollistaisi isäryhmässä opittujen oppien elävöitymistä. Vanki-isien tulisi olla mahdollista päästä perheleireille ja saada edellä mainittujen tukitoimien lisäksi myös yksilötyöskentelyä. Sassi lisää, että vanki-isän siirtymävaiheessa vapautteen olisi tärkeää, että koevapauden aikaisiin velvoitteisiin lisättäisiin myös perheeseen liittyviä tavoitteita. Sassi mainitsee esimerkiksi käymisen perheneuvolassa ja isyyden tukemisen. Koevapauden aikaisista velvoitteista puhuttaessa voisi esimerkiksi perhetyön kohdalla olla, että vanki käy puolison kanssa perhetyöntekijällä 10 kertaa. Sassin mielestä näin päästäisiin perhettä tukeviin tavoitteisiin. (Sassi 2020)

Vaikka Suomessa on vuosien myötä alettu kiinnittämään enemmän huomiota vankiloiden lapsi- ja perhetyöhön, on Sassin mukaan kuitenkin yhä on havaittavissa negatiivisiakin asenteita, kuten että ajatellaan vankien kiinnostuvan vanhemmuudesta vasta vankeudessa eikä siviilissä. Sassin mukaan tällaista asennetta on yhä paljon liikkeellä. Hänen mielestään on toki loogista,

että kun vangilla on paljon esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia, ei vanhemmuus välttämättä paljoa kosketa ja ole ensimmäisenä mielessä. Vankeudessa selvin päin ollessa tärkeät asiat, kuten perhe ja lapset nousevat esille. Silloin vangilta voi löytyä motivaatiota muuttaa asioita. Pohdittaessa sitä, pitääkö vangin päihdeongelmat hoitaa kuntoon ennen perheongelmia vai toisinpäin, on Sassistä tärkeintä miettiä, mihin vanki on motivoitunut. (Sassi 2020)

Sassin näkemyksen mukaan vankilayksiköiden johdon suhtautumisella vankilassa tehtävän lapsi- ja perhetyöhön merkityksellisyyteen on tärkeää. Sassi kertoo eri vankiyksiköiden välillä olevan paljon eroja yksiköittäin sekä alueellisesti. Joissakin yksiköissä toimi- ja päätösvaltaa on annettu toiminnasta vastaavalle apulaisjohtajalle, ja toisissa yksiköissä johtaja on se kuka viime kädessä vastaa. Sassi mainitsee, että vaikka vankilan toiminnasta vastaavalla apulaisjohtajalla olisi suurikin tahtotila tukitoimenpiteisiin, voivat ne tulla johtajan tyrmäämiksi tämän perustelemalla päätöstään resurssien vähyydellä. Sassi näkee keskeisenä ymmärryksen ja tahdon huomata, miten hyvä aika vankeus on vaikeuttaa myös vangin isyyteen. Sassin mukaan vangit tulisi nähdä myös yksilöinä eikä massana, kuten päihdeongelmaisina vankeina, jengiläisvankeina jne. (Sassi 2020)

Sassin mukaan Suomen kaikkien kolmen rikosseuraamusalueen sisällä on valtavia eroja. Toisissa yksiköissä tehdään varsin laadukasta lapsi- ja perhetyötä, toisessa ei välttämättä ole mitään lapsi- ja perhetyötoimintaa. Sassi näkee toiminnan hyvin epäjohdonmukaisena, koska yksiköt ovat toimintatasoltaan hyvin vaihtelevia niin kuin yksiköiden kuin rikosseuraamusalueiden välillä. Sassin kokemuksen mukaan Suomessa on vankiyksiköitä, joissa on tehty pariaatteellinen päätös, että meidän yksiköstä ei lähde kukaan vanki perheleirille, eikä näin saisi edes päättää. Sassin mielestä yksiköt välttävät näin pienenkään riskin ottoa siitä, että karkaako vanki. Tämä riski on kuitenkin aina olemassa, eikä miltään perheleiriltä ole koskaan karannut vankia. Sassistä tällaiset tarpeettomasti riskiä välttelevät asenteet ovat suurimpia esteitä isyyttä ja vanhemmuutta tukevalle työskentelylle. (Sassi 2020)

Sassin näkemyksen mukaan muutosten pitäisi lähteä ministeritasolta. Oikeusministeriltä tulisi tulla tavoitteet Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnolle, ja Keskushallinnosta edelleen vankiloille. Tulostavoitteissa pitäisi näkyä, millä tavalla vanhemmuutta tuetaan. Ylemmältä taholla pitäisi todeta, että vanhemmuus nähdään tärkeänä myös sellaisena asiana, joka vaikuttaa uusintarikollisuuteen. Sassi mainitsee monia tutkimuksia aiheesta, esimerkiksi Englannissa Farmerin tutkimukset, joissa on todettu vankien rikosten uusiutuminen vähenneen 39 prosentilla, kun heillä oli kunnollisia ja hyviä suhteita perheisiinsä. Vanhemmuuden tuki vankiloissa on siis erityisen tärkeää. Sassin mukaan asiat eivät etene, ellei alalla oteta tahtotilaa pitää asiaa tärkeänä. Hänestä tahtotilan merkitys on suuri. Heikon tahtotilan vuoksi Suomessa ei päästä näissä asioissa pysyviin vaikutuksiin, ellei niitä ohjata tulostavoiteohjauksella oikeusministeriön suun-

nalta. Ilman oikeusministeriön ohjausta muutokset jäävät yksittäisten vankiloiden omiksi, erillisiksi toimiksi. Suomen suuren vankilamäärän ja vankilanjohtajien suuren päätäntävällän vuoksi muutokset eivät jalkaudu pysyvästi ilman ylemmän tason ohjausta. (Sassi 2020)

Sassi kertoo että lapsi- ja perhetyön linjauksia tehdessä ajettiin linjausta, että jokaisessa yksikössä olisi lapsiasiavaltuutetun tai lapsivaltuutetun nimellä oleva henkilö, joka vastaisi esimerkiksi lapsityöstä. Näin vanhemmuustematiikka nousisi muiden linjausten ohessa paremmin esille. Sassi kertoo, että toivotun lapsiasiavaltuutetun sijaan linjauksiin kirjattiin epämääräisesti määritelty perhetyön yhdyshenkilön tehtävä, jonka toiminta riippuu paljon omasta yksiköstä. (Sassi 2020)

5 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitteita, sekä esitetään tutkimuskysymykset. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, joka esitellään luvussa tarkemmin. Seuraavaksi esitellään tutkimuksen aineiston keruumenetelmä, kerätyn aineistoin analysointimenetelmä ja lopuksi tarkastellaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

5.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, millä keinoin vanki-isien tukeminen näyttäytyy Suomen suljetuissa vankiloissa ja miten ne vastaavat Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksia. Suomen miesvangeista yli puolella on alaikäisiä lapsia. Vangin perhe voi olla hänelle keskeinen voimavara vankeuden aikana, sekä vapautumisen jälkeen vangin sijoituessa takaisin yhteiskuntaan. Muuttuva isyys on ajankohtainen keskustelun aihe yhteiskunnassa uusperheiden määrän kasvaessa ja sukupuoliroolien muuttuessa. Perinteinen isyyden malli vaikuttaisi olevan murrosvaiheessa - millainen isä nykypäivänä tulisi siis olla? Kysymykset isyydestä tulevat esiin puhuttaessa myös ylisukupolvisten, haitallisten isyyden mallien katkaisemisesta. Nämä kysymykset ovat ajankohtaisia vanki-isille ja heitä tukeville työntekijöille, ja siksi isyyden tukitoimien tutkiminen suljetuissa vankiloissa on ajankohtaista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa, miten vanki-isiä tuetaan vankeusaikana, miten tukitoimintaa voisi kehittää ja minkälaisia siirtymävaiheen tukitoimia tarvittaisiin. Haastattelulomakkeella haluttiin selvittää millaisia kehitysideoita ja tukitoimenpiteitä henkilökunta pitää tärkeinä vanki-isien tukemisen kannalta vapautumisen lähestyessä ja mitä asioita niiden tulisi sisältää.

Tutkimuskysymykset asetettiin seuraavasti:

1. Mitä keinoja suljetuilla vankiloilla on vanki-isien tukemiseksi?

2. Miten suljettujen vankiloiden isä-lapsitoimintoja voisi kehittää?
3. Minkälaisia siirtymävaiheen tukitoimenpiteitä tarvittaisiin vanki-isien tukemiseksi vapautumisen lähestyessä?

5.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä valikoitui opinnäytetyöhön sopivaksi, sillä tarkoituksena oli etsiä uutta tietoa siitä, millä keinoin vanki-isien tukeminen näyttäytyy Suomen suljetuissa vankiloissa. Lisäksi tavoitteena oli pohtia, miten suljettujen vankiloiden isä-lapsitoimintoja voisi kehittää. Tällaisiin kysymyksiin vastaamiseksi tarvitaan kokonaisvaltaista ymmärrystä vanki-isien tukemiseksi vankiloissa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta. Se on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineiston monitahoinen sekä yksityiskohtainen tarkastelu pyrkii paljastamaan jopa odottamattomia seikkoja. Tarvitun kokonaisvaltaisen ymmärryksen saavuttamiseksi oli kerättävä yksityiskohtaista aineistoa. Parhaaksi aineiston keräämisen menetelmäksi valikoitui siten haastattelu. Näin voitiin kerätä yksityiskohtaista tietoa niiltä henkilöiltä, joita asia oikeasti koskee. Kvalitatiivisen tutkimuksen onnistumisen kannalta onkin tärkeää kerätä tieto henkilöiltä, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä ja joilla on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97-98.)

Opinnäytetyön tarkoituksiin ja tavoitteisiin vastaamiseksi ei ollut tarvetta tuottaa tilastollisesti yleistettävää tietoa, kuten selvittää tukitoimiin osallistuneiden vanki-isien osuutta kaikista vanki-isistä. Tärkeämpää oli ymmärtää, miten vanki-isien tukitoimet koettiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa päätelmiä ei tehdä yleistettävyyttä ajatellen, vaan yksittäisiä tapauksia tutkimalla saadaan näkyville myös ne tapaukset mitkä ilmiössä ovat merkittäviä ja mitkä toistuvat usein. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 182.) Näin opinnäytetyössä oli mahdollista saada vanki-isien tukitoimista myös sellaista tietoa, mikä ei selviäisi tilastoista. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä soveltui tähän opinnäytetyöhön parhaiten myös käytännön toteutuksen kannalta: Kvalitatiivinen tutkimus etenee joustavasti, ja suunnitelmat pystyvät muuttumaan olosuhteiden mukaisesti. Näin tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän joustavuus osoittautuikin tärkeäksi ominaisuudeksi opinnäytetyötä laatiessa.

5.3 Puolistrukturoitu haastattelu ja aineiston keruu

Tutkimukseen oli tarkoitus saada mahdollisimman paljon eri vankilayksiköitä, joten otin yhteyttä Suomen suljettuihin vankiloihin, joissa on vankeina isiä. Näin Hämeenlinnan suljettu naisvankila karsiutui tutkimuksesta pois, sillä siellä ei ole vanki-isiä. Lähestyin siis 14 suljetun

vankilan johtajia ja apulaisjohtajia tutkimuksen saatekirjeellä (liite 1) sekä haastattelurungolla (liite 2). Viisi vankilaa jätti vastaamatta tutkimuspyyntöön, jolloin kaikkiaan 14 suljetusta vankilasta tutkimukseen osallistui yhdeksän suljettua vankilaa. Jokaiselta Suomen kolmelta rikosseuraamusalueelta tutkimukseen osallistui kolme vankilaa. Neljä kuudesta tutkimuksesta pois jääneistä vankilasta ovat keskenään samalta, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta. Näiden seikkojen vaikutuksesta tutkimuksen luotettavuuteen kerron tarkemmin luvussa 5.6. Tutkimuspyyntöön myönteisesti vastanneet johtajat ja apulaisjohtajat antoivat vankilan perhetyötä tekevien henkilöiden yhteystiedot, joita lähestyin henkilökohtaisella haastattelupyynnöllä, tutkimuksen saatekirjeellä (liite 1) ja haastattelurungolla (liite 2).

Tutkimuksen aineiston keruu tapahtui yksilöhaastatteluina puolistrukturoidun haastattelumenetelmän keinoin. Haastattelu on joustava menetelmä, sopien moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 34.) Haastattelut toteutuivat yksilöhaastatteluina joulukuun 2020 aikana. Yksi haastattelu tapahtui tammikuun 2021 alussa. Haastateltavat osallistuivat tutkimukseen joko internetpuhelin kautta tai vastaamalla haastattelukysymyksiin kirjallisesti kirjoittamalla vastaukset kysymykset sisältävään Word-tiedostoon. Haastateltavat työntekijät saivat vastata joko itsenäisesti tai yhdessä kollegansa kanssa.

Hirsjärvi ja Hurme (2017, 47-48) esittävät, että kysymysten muoto on puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille sama. Haastattelija voi kuitenkin vaihdella kysymysten järjestystä. Puolistrukturoidussa menetelmässä jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon. Haastattelussa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 47-48.) Haastattelulomakkeen kysymyspatteristo (liite 2) pohjautui opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Puolistrukturoidulla haastattelulla pystytään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia erilaisiin ongelmiin. Puolistrukturoidussa haastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Haastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tutkimustehtävän mukaisesti. Valitut teemat etukäteen perustuvat tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.)

5.4 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi nykyisellä aiheellaan marraskuussa 2020. Rajasin opinnäytetyön koskemaan Suomen suljettuja vankiloita, sillä perhetyö on niissä korostetumpaa ja säädellympää. En kokenut suljetun ja avoimen vankilan olevan vertailukelpoisia keskenään, koska niissä tehtävät sosiaalityöt ja käytännöt poikkeavat toisistaan. Siksi haastateltavaksi kohderyhmäksi valittiin vain suljettujen vankiloiden perhetyön parissa työskentelevät henkilöt. Rajasin opinnäytetyön koskemaan pelkästään vankiloiden isätyötä ja vanki-isyttä, eli naisvankeja ja äitiyttä koskeva perhetyö on rajattu työstä pois.

Rikosseuraamuslaitos jakaantuu kolmeen rikosseuraamusalueeseen: Etelä-Suomen, Länsi-Suomen ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Tutkimukseen osallistui jokaiselta rikosseuraamusalueelta 3 suljettua vankilaa, eli yhteensä yhdeksän suljettua vankilaa. Suomessa suljettuja vankiloita on 15, eli kuusi suljettua vankilaa ei osallistunut tutkimukseen. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta tutkimukseen osallistuivat Helsingin vankila, Riihimäen vankila ja Vantaan vankila. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelta osallistuivat Kylmäkosken vankila, Turun vankila sekä Vaasan vankila. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta osallistuivat Mikkelin vankila, Oulun vankila sekä Sukevan vankila.

Suljettujen vankiloiden työntekijöiden haastatteluja varten heille laadittiin haastattelurunko (liite 2) ja saatekirje (liite 1). Opinnäytetyössä käytettiin myös yhden henkilön asiantuntija-haastattelua, jota varten oli oma haastattelurunko (liite 3). Opinnäytetyötä varten ei tarvinnut hakea tutkimuslupia, koska Rikosseuraamusalalla henkilökunnan ja asiantuntijahaastatteluissa ei edellytetä kirjallisia tutkimuslupia eikä suostumusta. Kohteliaisuusyistä haastateltavien saatekirje sisälsi tutkimuksen tietojen lisäksi myös kirjallisen tutkimustiedotteen henkilökunnalle, jossa kävi ilmi esimerkiksi haastatteluiden nauhoittaminen ynnä muut tekniset asiat. Haastattelut toteutuivat alkaen joulukuussa 2020 ja viimeisin tammikuussa 2021. Tutkimukseen valikoituivat ne suljetut vankilat, jotka vastasivat hyväksyvästi tutkimuspyyntöön. Haastattelujen jälkeen litteroin haastatteluiden tallennetut äänitiedostot. Tämän jälkeen aineisto analysoitiin aineiston sisällönanalyysillä.

5.5 Tutkimusaineiston analyysi

Opinnäytetyössä aineistoa tulkitaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysin keinoin pyrin järjestämään aineiston tiivistettyyn ja selkeään muotoon, josta saattoi etsiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. Analysoinnilla etsitään aineistosta olennaisesti esiin tulevia teemoja.

Kvalitatiivisen aineiston keruussa käytetään aineiston riittävyteen, kylläisyyteen viittaavaa saturaation käsitettä. Tutkija alkaa kerätä aineistoa päättämättä etukäteen, miten monta tapausta hän tutkii. Tutkija voi aloittaa haastattelut ja jatkaa niitä niin kauan kuin haastattelut tuovat tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Aineisto on riittävä, kun samat asiat alkavat kertautua haastattelussa, tällöin tapahtuu saturaatio. (Hirsjärvi ym. 2009, 182.)

Analysoimalla laadullista aineistoa on tarkoitus luoda selkeyttä aineistoon, ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin on tarkoitus tiivistää aineistoa, kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Hajanaiseen aineistoon luodaan näin selkeyttä ja tehdään lukemisesta mielekkäämpää. (Eskola & Suoranta 2014, 138.) Useamman haastateltavan sitaatin sijaan, tuloksissa keskityttiin keräämään aineistosta tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat, ja esitehtään omia tulkintoja ja analyysseja johtopäätöksissä. Töttö korostaa, etteivät haastateltavien

puheet ole sellaisenaan tutkimuksen tuloksia. (Eskola & Suoranta 2014, 181.) Näin tutkimuksessa vältettiin tulosten esittäminen epäjohdonmukaisella ja poukkoilevalla tavalla, jossa lukuisia samankaltaisia lainauksia esitetään peräjälkeen.

Haastattelujen jälkeen aineisto käytiin läpi litteroinnilla. Aineisto koodattiin litterointiin niin, että vankilat merkittiin kirjainlyhentein aakkosjärjestyksessä, A, B C, D jne. Näin vankiloita ja vastauksia ei voi yhdistää toisiinsa. Haastattelut kirjoitettiin sanasta sanaan, muuttaen silti murretyylit yleiskielelliseen muotoon anonymiteetin säilymiseksi, kuitenkin asiasisältöä muuttamatta. Aineistosta on myös poistettu turhat täytesanat sekä puhekieliset ilmaukset, kuten ”niinku”, ”ööh” jne. Aineistosta poistettiin kaikki tunnistettavat tiedot, esimerkiksi jos haastateltava käytti yksikkönsä nimeä, paikkakunnan nimeä, tai kollegansa nimeä. Aineistosta on myös karsittu pois tutkimuksen ulkopuolelle jäävä materiaali, kuitenkin haastateltavien asiayhteyden jäädessä.

Litteroinnin jälkeen toteutettiin aineiston sisällönanalyysi. Puolistrukturoitu haastattelurunko koostui kuudesta avoimesta haastattelukysymyksestä. Haastattelukysymykset itsessään muodostivat kuusi luokkaa. Haastattelulomakkeen kuusi kysymystä mahdollistivat vastausten luokittelun suoraan neljään luokkaan.

Vastaajan taustatiedot	Kysymys	Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Pääloukka=Tulokset
Vankila X	Miten kehittäisit suljetun vankilan isä-lapsitoimintaa?	"Aikaa. Jollakin olisi aikaa keskittyä suunnitteluun ja järjestelyihin. Erillinen ohjaaja tuohon työntekijäksi. [...] sossua juoksee nyt tukka putkena ja kiire. Sosiaalityöhön saisi uppoamaan, tulee lappuja kokoajan, haluaa jutella, vapautumisen valmistelu jne."	Vankilan sosiaalityö vaatii merkittävän määrän aikaa, ja tällä hetkellä sitä ei ole käytettävissä riittävästi. Tarve dedikoidulle lapsi- ja perhetyön tekijälle.	Dedikoitu työntekijä parantaisi suljettujen vankiloiden lapsi- ja perhetyön laatua ja vähentäisi muiden työkuormaa.	Lapsi- ja perhetyölle olisi rekrytoitava erillinen työntekijä.

Taulukko 1: Esimerkki haastatteluiden analysoinnista.

Seuraavaksi vastauksista etsittiin yhteneväisyyksiä, tai rajusti muista vastauksesta poikkeavia vastauksia. Sitten analyysi eteni pelkistämiseen, eli keräsin neljään luokkaan tulleista ilmauksista yhteneväisyydet, merkittävät poikkeavuudet ja muuten sisällöltään tutkimuksen kannalta arvokkaat vastaukset. Näistä muodostettiin analyysin alaluokat, joihin pelkistetyt vastaukset luokiteltiin.

5.6 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö toteutettiin tieteen etiikan ja arvojen mukaisesti. Opinnäytetyön tutkimus on toteutettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan asettamien hyvin tieteellisten käytäntöjen mu-

kaan. Niihin kuuluvat rehellisyys, huolellisuus, tarkkuus, tulosten avoimuus, vastuullisuus, tieteellisten menetelmien käyttö, muiden tutkijoiden töiden kunnioittaminen, tutkimuksen eettinen suunnitteleminen ja toteuttaminen sekä tallentaminen, tutkimusluvut, oikeudet, vastuut, velvollisuudet, aineistojen säilyttämistä ja käyttöoikeuksia koskevat kysymykset, tietosuojaan liittyvät kysymykset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Edellä mainittuja tieteellisiä käytäntöjä noudattamalla pyrin turvaamaan opinnäytetyössä opinnäytetyön olevan mahdollisimman luotettava sekä eettisesti hyväksyttävä.

Tutkijan on otettava huomioon tutkimuksen teon aikana monia eettisiä kysymyksiä. Tiedon hankintaan ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä. Jokaisen yksittäisen tutkijan vastuulla on periaatteiden tunteminen, sekä niiden mukaan toimiminen. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksen teossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi ym. 2009, 23.) Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK listaa yhdeksän keskeistä hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtaa, joiden toteutumisesta tutkija on vastuussa. Tieteellisen käytännön lähtökohtia ovat muun muassa tutkimustyössä noudatettava rehellisyys, huolellisuus sekä tarkkuus, eettisesti hyväksyttävien tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmien noudattaminen, aikaisempien tutkimuksien huomioiminen oikeanlaisella ja asianmukaisella viittaustavalla. Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtiin kuuluu omaa tutkimusta tehdessä sen huomioiminen, että tutkimuksen jokainen vaihe toteutetaan vaatimukset täyttävällä tavalla ja läpinäkyvästi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Tutkimuksissa lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisten itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan siten, että ihmisille annetaan päätäntämahdollisuus siitä, haluavatko he tutkimukseen osallistua. On myös selvitettävä, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaisia tietoja heille annetaan, sekä millaisia riskejä tutkimukseen osallistumiseen sisältyy. Näiden asioiden ollessa selvitetty tutkimukseen osallistuvalla ja osallistujan ymmärrettyä ne, on tutkimukseen hyvä pyytää suostumus. (Hirsjärvi ym. 2009, 25.) Tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta varmistaa tutkimuksen toteuttamisen kaikista vaiheista tehty tarkka selostus. Kun kyseessä on laadullinen aineisto, keskeistä on luokittelujen tekeminen. Lukijalle tulee kertoa luokittelun syntymisen alkujuuret ja luokittelujen perusteet. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Haastateltavat olivat rikosseuraamusalan työntekijöitä ja työskentelevät suljetuissa vankiloissa. Opinnäytetyötä varten ei tarvinnut anoa tutkimuslupia, koska Rikosseuraamusalalla henkilökuntahaastatteluuissa ei edellytetä kirjallista tutkimuslupaa. Haastateltaville lähetetty saatekirje sisälsi tutkimustiedotteen, jossa tulivat ilmi tutkimuksen tekijä, tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet, sekä haastattelurunko. Allekirjoituksella haastateltava suostui osallistumaan tutkimukseen ja haastateltavaksi. Suostumukset haastatteluun pyysin haastateltavilta kirjallisella saatekirjeellä, joka sisälsi allekirjoitetun suostumuksen, sekä jossa kerroin tutkimuksen aiheen, tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet sekä opinnäytetyön tekijän yhteystiedot. Haastattelujen

alkaessa varmistimme vielä suullisesti suostumuksen, jotta suostumus tuli myös nauhoitettua. Nämä toimet vahvistivat opinnäytetyön läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta. Opinnäytetyön prosessin joka vaiheessa haastateltavien anonymiteetti huomioitiin, eli pidettiin huolta tutkimusetiikan perusteista.

Anonymisointi toteutettiin siksi, ettei tunnistettavia tietoja ole aineistossa käsittelyvaiheessa eikä julkaistavassa valmiissa tutkimuksessa. Tutkijana sitouduin myös noudattamaan vaitiolovelvollisuutta, josta tietosuojalain kuudennessa luvussa säädetään (L1050/2018). Haastattelujen litteroinnin jälkeen nauhoitteet tuhottiin. Opinnäytetyön valmistuttua myös haastatteluaineisto hävitetään. Eettisyyden tarkastelun ja sen huomioimisen lisäksi opinnäytetyössä tulee kiinnittää huomiota myös tutkimuksen luotettavuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta parantaa työn luotettavuutta.

6 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa avataan isä-lapsityöhön ja työntekijöiden kokemuksia sosiaalityön tarpeellisuudesta ja esitetään tutkimuksen tulokset. Tulokset ovat esitelty mukaillen opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä. Osion ensimmäisessä alaluvussa käsitellään miten isä-lapsityötä toteutetaan suljetuissa vankiloissa, toisessa minkälaisia kehittämistarpeita isä-lapsityössä on ilmennyt, sekä kolmannessa kuinka vanki-isiä tulisi tukea vankilasta vapautumisen ja siviiliin siirtymisen nivelvaiheessa.

6.1 Isyyden monimuotoiset tukitoimet

Haastateltavat toivat esille sen, että työntekijöiden avulla mahdollistettiin yhteydenpitoa vangin ja hänen perheensä välillä vankiloiden yhteydenpitorajoituksista huolimatta. Työntekijät esimerkiksi auttoivat vankeja soittamaan kotiinsa myös vankilaosastojen soittoaikojen ulkopuolella. Tavallisesti vangit voivat pitää yhteyttä läheisiinsä omakustanteisesti osastojen aukioloaikoina. Eräs haastateltava toi esiin heidän yksikössään olevan käytännön, että jos vangilla on tiukka rahatilanne tai vahvat perustelut kotiin soitolle, hän voi soittaa erityisohjaajan avulla. Toisen yksikön haastateltava kertoo myös puhelumahdollisuudesta niihin aikoihin, kun lapset ovat tavoitettavissa. Vankiloiden osastojen sulkuajat vaihtelevat, mikä tuo haastetta perheen tavoittamiseen osastojen aukiolon ja perheen aikataulujen mennessä ristiin.

Haastatteluista nousi esille vankiloiden erityisjärjestelyt koskien COVID-19 pandemia-aikaa ja Suomessa vallitsevia poikkeusolosuhteita. Useassa yksikössä on otettu Skype-puhelut käyttöön korvaamaan vankiloiden viikonlopputapaamisia. Erään haastateltavan kokemuksen mukaan Skype-tapaamiset ovat etenkin pienille lapsille paljon todentuntuisempia tilanteita kuin puhelut, kun isän kasvot saa ruudulle pelkän äänen sijaan. Sama haastateltava kertoi kokemuksistaan, jossa Skype-puhelussa äiti vei isän kannettavassa tietokoneessa ”mukaan” lapsen leikkei-

hin. Toisella haastateltavalla oli samankaltainen kokemus, että videopuheluiden koettiin mahdollistavan paremman vuorovaikutuksen isän ja lapsen välillä. Yksi haastateltava kertoi heidän yksikössään olevan oma Skype-ohjaaja. Skype-ohjaajan tapaamisajat ovat suosittuja ja ne ovat aina täyteen varattuja. Tätä toimintaa on tarjolla kuitenkin vain yhtenä iltana viikossa. Myös toinen haastateltava kertoo tarjoavansa heidän yksikössään apua Skype-puheluissa, mikäli isä kaippaa ohjausta, tukea, tai kannustamista lapsiystävälliseen vuorovaikutukseen.

Haastatteluissa toistui useasti työntekijöiden ja vankien väliset yksilökeskustelut, jotka tukevat ja vahvistavat myös vankien perhesuhteita. Yksilökeskusteluissa käydään läpi esimerkiksi perheen sisäisiä asioita. Haastateltavat nostivat myös esiin saaneensa hyvää palautettua vangeilta, jotka kokivat saaneensa henkilökunnan kannustuksesta tukea perhesuhteiden ylläpitoon ja yhteydenpitoon lapsen kanssa. Joidenkin haastateltavien mukaan vangit arvostivat työntekijöiden kannustusta yhteydenpitoon lapsen kanssa. Yksi haastateltava kertoi puhuvansa yksilökeskusteluissa vangin kanssa, miten ja milloin vankeudesta olisi hyvä kertoa lapselle. Lisäksi vastaajien mukaan yksilökeskusteluissa pohditaan keinoja ylläpitää suhdetta lapseen, ja annetaan tietoa lapsen edun toteutumisesta vanhemman ollessa vankilassa. Keskusteluissa pohditaan myös konkreettisia keinoja ja asioita, joita vankilassaolon aikana voi tehdä, jotta ylläpito lapseen säilyy ja vahvistuu vankeuden ajan. Eräs haastateltava piti tärkeänä luottamuksen rakentamista työntekijän ja vangin välille, jotta yksilökeskusteluissa voitaisiin keskustella vangin perheasioista.

Muutama haastateltava mainitsi yksilökeskusteluissa käytettäväksi menetelmiksi Motivoivan keskustelu- työmenetelmän (MOKE), Lapset Puheeksi -menetelmän (LP), sekä lähisuhdeväkivallan käsittelyyn keskittyvän Move! -menetelmän. Haastateltavat mainitsivat yksilökeskusteluiden lisäksi myös ulkopuolisten toimijoiden käyvän tukikeskustelua vanki-isien kanssa. Esimerkiksi mainittiin Ensi- ja turvakotiyhdistyksen työntekijät ja vankipastorien ohjaamat perhetyöt. Eräs haastateltava mainitsee vanhemmuuden ja isyyden teemoja käsiteltävän myös heidän yksikkönsä päihdetyön ohjelmissa, kuten erilaisissa ryhmätoiminnoissa, psykologikeskusteluissa ja sosiaalityön keskusteluissa.

Haastatellut työntekijät toivat esille valtakunnalliset vankiperheille suunnatut parisuhde- ja perheleirit, joihin vankien on mahdollista hakea. Yksi haastateltava työntekijä toi esille vangeilta saadun kritiikin, että leiritarjonta on suunnattu vain kokonaisille perheille, joissa myös äiti on mukana. Vanki ei voi hakea leirille vain lapsensa kanssa, vaan lapsen äidin on oltava mukana. Siispä jos lapsen äiti ei halua leirille tulla, ei leirille välttämättä pääse. Haastateltava antoi konkreettisen ehdotuksen, että vangeille suunnattujen perhe- ja parisuhdeleirien lisäksi pitäisi tarjolla olla leirejä pelkästään vanki-isille ja lapsille ilman, että lapsen äidin tarvitsisi olla mukana. Haastateltava korostaa, että perhemuodot ovat muuttuneet viimeisten vuosien aikana, eikä nykyisin voida olettaa kaikkien perheiden olevan perinteisiä ydinperheitä.

Yksi haastateltava korostaa, että mikäli isä ei ole ollut siviilissä läsnä lapsen elämässä - mutta haluaa rakentaa suhdetta lapseensa vankeusrangaistuksen aikana - isän pitää olla sitoutunut suhteen luomiseen lapseensa, ja sen on tapahduttava aina lapsen edun mukaisesti. Ei ole hyväksi kenellekään, että vanki-isä ”ilmestyy kuvioihin” yhteydenotoillaan silloin tällöin omien mielihalujuksensa mukaisesti. Siksi työntekijän on huolehdittava, että lapsen etu on aina etusijalla.

Haastateltavista useimmat kertoivat yksiköissään järjestettävistä isäryhmistä. Eri yksiköiden isäryhmistä löytyi paljon samankaltaisuuksia: Isäryhmissä tapaamiskertoja on noin 6-8 kpl ja vanki-isiä osallistuu noin 3-8 kpl. Ryhmät kokoontuvat noin kerran viikossa, 1,5h ajan. Jokaiselle ryhmätapaamiskerralle oli oma teema. Haastatteluissa mainittuja teemoja olivat muun muassa: Miten olla huoltajana läsnä vankeusaikana, rikoksien ja päihteiden vaikutukset isyyteen, isän oma lapsuus, isän rooli vanhempana, vanhemmuuden roolikartta, vanhemmuuden vaikeudet, miehen malli, isän vankeudesta lapselle kertova Emilia-DVD, lapsen kasvatus ja kehitysvaiheet sekä lapsen näkökulman tärkeys. Kaikissa tapaamisissa korostui tilan antaminen keskustelulle. Osa haastateltavista kertoi suunnittelevansa ryhmien tavoitteet ja sisällön vanki-isien toiveiden pohjalta. Osa yksiköistä järjestää isäryhmät oman yksikön voimin, jotkut yhteistyössä ulkopuolisen tahon kanssa. Yksi haastateltava korosti vankilan johdon tuen tärkeyttä isäryhmien järjestämisessä heti alusta alkaen. Haastateltavat korostivat vankien pitävän isäryhmien vertaistukea tärkeänä, eli vangit saavat kertoa omia näkökulmia ja kokemuksia isyydestä toisilleen, etenkin jos vangeilla on eri ikäisiä lapsia.

Erään haastateltavan yksikön isäryhmätoiminta oli muista yksiköistä selkeästi poikkeavaa. Ryhmä järjestetään 3 viikon välein, ja niissä lapset ovat useimmiten mukana. Isiä osallistuu kerralla noin 6-3, sekä heidän lapsensa. Kriteereinä ryhmään osallistumiselle on, ettei isä käy lomilla, lapset ovat 3-15 vuotiaita, osallistuminen sopii äidille ja lastensuojelulle, isällä ei ole kurinpitomerkintöjä ja isä on päihteetön. Toiminta on muun muassa leikkimistä, pelejä, yhdessäoloa ja yhdessä ateriointia.

Haastatteluissa nousivat esille myös toiminnalliset isä-lapsipäivät. Yhtenäisyytenä yksiköiden isä-lapsipäivissä oli toiminnallisuus isän ja lasten välillä ja yhdessä liikkuminen, kuten pelailu ja leikit. Isä-lapsipäivät järjestetään vankiloiden liikuntasaleissa, usein tarjoilujen kera. Eräs haastateltava toi esille yksikkönsä poikkeavan tavan järjestää isä-lapsipäivä. Lapsen tuoneille omaisille järjestettiin omaa ohjelmaa siksi ajaksi, kun isä ja lapsi viettivät yhteistä aikaa. Lapsen omaiset saivat keskustella yhdessä työntekijöiden kanssa ja myös keskenään vertaistukea jakaen. Haastateltavan mukaan omaisten keskuudessa toiminta on hyvin pidettyä. Yhdellä haastateltavalla oli yksittäinen muista haastatteluvastauksista poikkeava kokemus isä-lapsipäivästä. Isä-lapsipäivä järjestettiin retkenä eläintarhaan. Kyseinen isä-lapsipäivä oli tarkoitettu vankisille, joilla ei ole lomaoikeutta. Vanki-osaston ilmoitustaululle jätettyyn ilmoitukseen ei tullut yhtään ilmoittautumista. Haastateltava ihmetteli tätä, koska vangeille tarjoutui mahdollisuus

poistua laitoksesta, joka helpottaisi myöhemmin tulevaisuudessa vankien lomapään aukeamista. Osaston vanki-isien kanssa keskustelemalla mukaan saatiin lopulta muutama vanki-isä lapsineen.

Yhtenä tukimuotona muutama haastateltava nosti esille toiminnan, jossa vanki-isä lukee kirjaa lapselleen. Haastateltavien mukaan toiminta on hyvin suosittua ja pidettyä, eräässä yksikössä on koko ajan lukijoita jonossa. Isät lukevat kirjaa lapselle ja se äänitetään. Yksiköstä riippuen lukeminen äänitetään joko CD:lle tai kuvataan videona muistitikulle, jotka lähetetään kirjan kanssa kotiin. Avustavana työntekijänä on joko vankilan erityisohjaaja tai kirjaston työntekijä. Työntekijät auttavat valitsemaan lapselle sopivat kirjat, ottaen huomioon lapsen ikähaarukka ja yksilölliset mieltymykset. Eräs haastateltava kertoo vanki-isien lukijajoukossa olevan myös enoja, setiä sekä isovanhempia. Mikäli vangeilla on haasteita lukemisessa, kuten lukihäiriö, työntekijä auttaa lukemisessa.

Edellä mainittujen tukitoimien lisäksi, kaikki haastateltavat mainitsivat vanki-isyyden tukimuodoiksi lakiin kirjatut tapaamiset. Vangilla on oikeus vastaanottaa vieraita tapaamista varten varattuina aikoina. Vankiloiden tapaamisia ovat: valvotut tapaamiset, lapsitapaamiset alle 15-vuotiaan lapsen kanssa sekä valvomattomat perhetapaamiset. Lapsi- ja perhetapaamisistiloissa tilat ovat pyritty sisustamaan lapsiystävällisesti esimerkiksi leikkimattolla, leluilla ja peleillä.

6.2 Isä-lapsitoiminnan kehittämistarpeet

Suurin osa vastaajista toi ilmi tarpeen vanhemmuus- tai isäryhmien järjestämiselle tai jo olemassa olevien ryhmien jatkamiselle. Yksi haastateltava kertoi heidän yksikössään olevan isäryhmille kysyntää, ja että vangit käyvät erikseen kysymässä ryhmien mahdollista alkamista. Moni vastaajista havainnoivat isäryhmien olevan toivottuja vertaisuusajatuksella. Eräässä yksikössä vangit ovat toivoneet myös parisuhdeteemaisten ryhmien järjestämistä vanhemmuus- ja isäryhmien lisäksi. Eräs haastateltava antoi konkreettisen ehdotuksen, että isäryhmien päätteeksi jokaisen ryhmäläisen kanssa käytäisiin yksilölliset 'Lapset puheeksi' -keskustelut. Toinen taas oli saanut kehitysidean oman yksikön isäryhmän vangin toiveesta. Toive oli ryhmätoiminnan järjestäminen ensimmäistä tai toista kertaa isäksi tuleville. Tällaisen ryhmän sisällöksi ideoitii tietoa siitä, mitä odotusaikaan liittyy, tietoa sikiön kehittämisestä, erilaisia opastuksia esimerkiksi vauvan pukemiseen tai niskan tukemiseen, eli konkreettista opastamista isyyteen ja vauvan hoitoon.

Isäryhmää koskevissa vastauksissa nousi esille poikkeava vastaus: Yksi haastateltava toivoi isäryhmää ilman, että siihen olisi kytköksissä lapsen tapaamiset tai lapsen yhteydenpito. Vastajan mielestä isäryhmässä oleva vanki voi mahdollisesti osallistua isäryhmään vain lapsen tapaamisen toivon merkeissä, eikä työstääkseen vanhemmuuttaan. Vastaaja näkee sen voivan olla joillekin vangeille väärä motivaatio hakeutua ryhmään.

Haastateltavien keskuudesta nousi myös kehitystoive yhteistyöstä lasten äitien kanssa. Yhdellä vastaajalla oli kokemus, että niiden vanhempien välinen yhteistyö on parantunut, joiden kanssa on voitu käydä asioita yhdessä läpi. Toisella haastateltavalla oli toiveena lisätä perheiden kanssa yhdessä tehtävää työtä. Kolmas haastateltava nosti esille ajatuksen 'ajan pysähtymisessä' vankilassa. Vangin siviilissä oleva lapsi jatkaa kasvuaan ja kasvu ja kehitys etenee huimaa vauhtia. Vangin vapautuessa lapsi voi olla kehitykseltään jo täysin erilainen, jopa vanhemmalle 'vieras'. Myös nämä asiat tulisi ottaa huomioon vanki-isän kanssa työskentelyssä.

Haastateltavien keskuudessa toistui myös toive työntekijästä, jolla olisi tehtävänään pelkästään vankilayksikön lapsi- ja perhetyö. Tällä työntekijä olisi aikaa keskittyä suunnittelemaan ja järjestämään isä-lapsitoimintoja. Eräs tätä ehdottanut haastateltava kertoo, että hänen työssään vangit 'laputtavat' häntä koko ajan ja haluavat päästä juttelemaan esimerkiksi perheasioista ja vapautumisen valmistelusta. Vastaja tuo ilmi työn kiireen, ja miten sosiaaliseen työhön saisi aikaa uppoamaan, vaikka miten paljon.

Yksi haastateltava kehittäisi isätoimintaa siten, että maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisia vankeja osallistutettaisiin enemmän isyyden tukemisen toimintoihin. Haastateltavan näkemyksen mukaan he eivät osallistu kyseisiin toimintoihin osittain kielimuurin takia, ja osittain ehkä siksi että isyyden roolit eivät tule esiin maahanmuuttaja -roolin takaa. Haastateltava pohtii, että tällaista vankia ei ehkä osata kohdella kokonaisuutena monine eri rooleineen. Haastateltava pohtii myös, että ulkomaalaisten vankien kohdalla ei ole ehkä ymmärrystä siitä, että esimerkiksi tapaamiset eivät välttämättä onnistu, vaan vanhemmuutta on tuettava muin keinoin. Hänestä heidän isyyttään ei välttämättä edes ymmärretä huomioida, eikä se, etteivätkö tällaiset vangit haluaisi osallistua ole haastateltavasta ongelma.

Haastateltavista kolmasosa koki tärkeäksi kehityskohteeksi henkilökunnan kouluttamisen. Yksilötyöhön toivottiin myös lisää koulutusta. Henkilökunnalle pitäisi lisätä useamman vastaajan mielestä perhetyön koulutuksia sekä lastensuojeluun liittyviä koulutuksia. Perhetyön koulutuksiin mainittiin tarvittavan myös laajempaa osaamista lapsen edun huomiointiin ja ymmärrykseen sekä lapsilähtöiseen työskentelyyn. Kehittämiskohteeksi nostettiin myös valtakunnallisesti eri yksiköiden laitoskohtaiset koulutukset ja yhdenmukaistetut toimintatavat, jolloin vankiloiden perhetyö tulisi tasa-arvoisemmaksi eri vankiloiden välillä. Haastattelussa kävi ilmi, ettei pakollisia koulutuksia ole, vaan itsensä kouluttaminen on jokaisen työntekijän omalla vastuulla.

Koulutusten lisäksi toivottiin yhdenmukaisten toimintatapojen kehittämistä suljettujen vankiloiden välille. Yksi haastateltava nosti vastauksissaan esille Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Haastateltavalla oli kokemus, että Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksia siteerataan paljon juhlapuheissa, mutta hänen useamman vuoden työurakemuksen mukaan kyseiset linjaukset eivät ole jalkautuneet laitostasolla jokaiseen vankilaitok-

seen. Juhlapuheissa tilanteen kerrotaan olevan parempi kuin mitä se todellisuudessa on. Haastateltava kuitenkin huomauttaa, että tilanne ei ole hänen mielestään huono - vaikka parannettavaa silti riittää erityisesti arjessa, toiminnassa ja käytännöissä. Haastateltava kertoo joissakin vankilaitoksissa tilanteen olevan parempi ja toisissa huonompi. Haastateltava kertoo perhetyön määrän ja laadun vaihtelevan huomattavasti eri vankilaitosten välillä. Hänestä Lapsi- ja perhetyön linjaukset ovat laadittu siten, että lapsi- ja perhetyön pääperiaatteiden tulisi toimia kaikissa Suomen vankiloissa. Haastateltava toivoisi näkevänsä työn laajentuvan koskettamaan yhä useampaa laitosta.

Toisen haastateltavan mukaan heidän laitoksestaan ei ole aikoihin päässyt vankeja valtakunnallisille leireille. Kun kerran heidän yksikössään vanki pääsi sinne, se oli ”juhlan paikka”. Hän kertoo suoraan, ettei heiltä pääse koskaan leireille. Hänestä valaa sosiaalityöhön uskoa, jos vanki pääsee leirille. Hän esittää lisäksi ajatuksen, että myös jengiläiset pääsisivät perheleireille. Leirille ollaan menossa miehenä ja isänä eikä jengiläisenä. Turvallisuuspuoli tarkistaisi, onko vangilla edelleen kytköksiä jengitoimintaan.

Haastatteluissa tuli myös keskustelua rangaistusajan suunnitelmien teosta ja isyyden ja vanhemmuuden vahvistamisen ja tukemisen merkinnästä suunnitelman tavoitteisiin. Vangille tehty rangaistusajan suunnitelma ei välttämättä ole enää ajantasaisin hänen tullessa suorittamaan vankeusrangaistustaan. Suunnitelmassa voi olla ajallista viivettä, ja matkan varrella voi olla tapahtunut jotain suunnitelmassa huomioimatonta. Esimerkiksi lapset voivat olla nykyisin huostaanotettu tai sijoitettu kodin ulkopuolelle. Haastateltavista rangaistusajan suunnitelmaan tulisi merkitä tavoitteeksi sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja vastuullinen vanhemmuus. Tavoitteet voisivat olla selkeämmin, esimerkiksi yhden haastateltavan mukaan pelkät perhetaapaamiset eivät riitä tavoitteiden toteutumiseen, vaan asiaa pitäisi työstää muillakin tavoin. Esimerkkeinä hän mainitsee Lapset puheeksi -menetelmän keskustelut ja vanhemmuuskeskustelut. Yksi haastateltava kuvaili ihannetilanteeksi, että rangaistusajan suunnitelman tavoitteissa olisi merkintä vanhemmuuden tukemisesta sekä tarkennettuna mitä se koskee. Tavoitteet tulisi avata tarkemmin suunnitelman ’keinot’ -kohdassa, esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen ”laitoksen käytössä olevin keinoin”.

Haastatteluissa selvisi, että eri yksiköissä isä-lapsipalveluja kysytään ja käytetään laajasti. Haastateltavien mukaan erityisen hyvää palautetta oli tullut toiminnallisista isä-lapsipäivistä sekä kokemusten jakamisesta isäryhmissä. Haastateltavan kokemuksen mukaan vanki-isillä usein paljon jännitystä ennen isä-lapsitilaisuuden alkamista, kuten osaanko olla lapseni kanssa, tai mitä jos lapsi ei halua tulla. Haastateltavan mukaan kynnys osallistua voi joskus olla kannustuksesta huolimatta vangille liian korkea. Haastateltavan mukaan isä-lapsipäivän jälkeinen ylpeys omasta uskalluksesta ja vanhemmuudesta on käsin kosketeltava. Haastateltava on saanut vangeilta kuulla heidän lapsen olevan voimavara ja muutosmotivaatio, joka antaa voimaa ja positiivisuutta.

”Isäpäivään osallistumisen jälkeen vanki-isän ylpeys omasta lapsesta, isyydestä ja uskalluksesta on käsin kosketeltava” (Vastaaja F)

Yhdellä haastateltavalla oli kokemus, että isäryhmään on haettu koska vanhemmuutta on pidetty tärkeänä ja omaa vanhemmuutta haluttiin ymmärtää ja kehittää. Vanki-isät ovat toivoneet toimivampaa yhteistyötä lasten äidin kanssa, sekä parempaa suhdetta lapsiin. Useampi haastateltava nosti esille vertaistuen merkityksen vangeille. Heistä vangit saivat isä-lapsitoiminnasta uusia näkökulmia ja ajateltavaa. Jos vangin perheessä on akuutti tilanne esimerkiksi lapsen suhteen voi vanki kysyä isäryhmässä muilta vanki-isiltä, onko heillä ollut vastaavanlaisia tilanteita ja miten niistä on menty eteenpäin. Hyvää palautetta saivat myös aiemmin mainitut isän ja lapsen lukuhetket. Erään haastateltavan mukaan vangeilla on vankeusrangaistuksen aikana aikaa pysähtyä miettimään omaa isyyttään, kun päihteet ja rikokset eivät ole päällä. Yksi haastateltava on havainnoinut, että vangit eivät halua mokata isä-lapsipäiviä ja ne ovat sujuneet aina ongelmitta, paikalla olevista isoista määrästä lapsista ja isistä huolimatta.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yhtä mieltä siitä, että vanki-isät suhtautuvat todella hyvin vankiloissa tarjolla oleviin isä-lapsitoimintoihin. Tämä haastateltava koki, että vangit osallistuvat isä-lapsitoimintoihin hyvin pienissä määrin ja perheleireille hakee vain pieni määrä vankeja. Haastatteluvastauksissa nousi myös esiin vangeilta tullut kritiikki vankilasta soitettujen puheluiden kalliista hinnasta. Myös soittoaajat ovat haastava sopia niin, että ne sopisivat lapsen aikatauluun. Yksi haastateltava kertoi perheleirien saaneen positiivista palautetta, mutta kaikki vangit eivät olleet tyytyväisiä perheleirien pituuteen. Toisen haastateltavan mukaan vankien leirejä koskevan kritiikin kohteena on ollut se, että leirejä ei ole myöskään vain vanki-isille ja heidän lapsilleen. Kolmas haastateltava toi esille COVID-19 pandemian aiheuttamat haasteet vankilan perhetapaamisiin. Tapaamisia on jouduttu rajamaan, ja se on aiheuttanut paljon pettymyksiä. Haastateltavat toivat myös esiin vankien parannusehdotuksia, kuten että isäryhmät olisivat pidempiä, ja että myös vankien puolisoilla olisi mahdollisuus osallistua.

Haastatteluvastauksista nousi myös esille vankilan ’puskaradion’ tärkeys ja merkityksellisyys vankiyhteisössä. Yksi haastateltava kertoo vankien automaattisesti jakavan positiivisia kokemuksia toisilleen. Toisella haastateltavalla oli vastaavanlainen kokemus. Oli ryhmätoiminta mitä tahansa, vangit puhuvat siitä vankiyhteisössä muille, niin positiivista kuin negatiivista kokemuksista. Positiivisten kokemusten jakaminen innostaa myös muita vankeja osallistumaan. Haastattelusta nousi myös ilmi etsivä työ ja ryhmien markkinoimisen tärkeys. Toisella haastateltavalla oli kokemus, että jos vanki ei itse ota vanhemmuusasiaa puheeksi, on työntekijän hyvä tehdä se itse.

Eräs haastateltava kertoo isyyden voivan olla kipeäkin asia käsitellä suljetussa vankiympäristössä, mutta toisaalta aiheen olevan kuitenkin tietyllä tapaa neutraali. Neutraalin aiheen isyydestä ja vanhemmuudesta tekee se, että vangit rohkenevat osallistumaan isyyttä käsitteleviin ryhmätoimintoihin ilman, että se vaikuta vankien keskinäiseen hierarkiaan ja dynamiikkaan. Hän käyttää esimerkkinä päihdeproblematiikkaa: Vangit saattavat kokea, ettei heillä ole ongelmaa päihteiden kanssa, ja etteivät he tarvitse niihin liittyvää kuntouttavaa ryhmätoimintaa. Vankien keskinäisessä maailmassa voi näyttäytyä huonona, mikäli sellaisista asioista on kiinnostunut. Haastateltavasta isyys sen sijaan on sellainen aihe vankien keskuudessa, että siitä on hyvä olla kiinnostunut ja on hienoa, jos yrittää olla hyvä isä vankilasta käsin. Haastateltavasta aihe on niin sanotusti 'cool' vankien keskuudessa ja siitä on jopa hyvä puhua. Hänestä vangit ajattelevat, että isänä olossa kaikilla on varaa parantaa ja että isyys on keskeneräinen asia, missä ei ole koskaan valmis.

Eräs haastateltava nosti esille laitosturvallisuuden. Hän näkee isäryhmän vertaistuen heijastuvan suoraan laitosturvallisuuteen. Vangin saadessa purkaa perhehuolia isäryhmässä muille vanki-isille ja ryhmää ohjaavalle erityisohjaajalle, se rauhoittaa vangin mieltä ja sitä kautta ehkä myös vankiosastoakin. Ryhmä on turvallinen ympäristö purkaa turhauttaviakin asioita ja purkaa pahaa oloa, jolloin purkua ei tarvitse tehdä vankiosastoilla eikä vangeille tule ongelmia. Vaikka vangit tietäisivät, etteivät tietyt asiat muuttuisi esimerkiksi koskien poistumislupia tai COVID-19 tilanteen takia väliin jääneitä perhetapaamisia, vangit ovat kokeneet erityisohjaajan kuuntelemisen tärkeäksi, ja että joku työntekijä yrittää ymmärtää ja asettua heidän asemaansa. Ryhmässä käydään tilanteita läpi. Haastateltava korostaa, että kun vanki-isien turhautumisen ottaa vastaan isäryhmässä, se voi olla merkityksellistä osaston rauhallisuuteen ja laitoksen turvallisuuteen.

6.3 Kuinka tukea vanki-isiä siviiliin siirtymisessä

Haastateltavat nostivat esiin asioita, joihin tulisi kiinnittää huomiota vankeusajan viimeisessä nivelvaiheessa, eli vapautumisessa. Kaikki haastateltavat ovat yksimielisiä siitä, että isyyden pohtiminen vankilassa ennen vapautumisen lähestymistä on tärkeää. Haastateltavat korostivat vankien vapautumisen suunnitelmallisuuden tärkeyttä, sekä vanki-isän osallisuutta vapautumisen valmistelussa. Yksi haastateltava mainitsee isyyden ja vanhemmuuden teeman unohtuvan helposti muussa vapautumisen valmistelun työssä. Haastatteluissa kävi ilmi vanki-isien tarve kaikkiin yksiköissä saatavilla oleviin isyyden tukipalveluihin kuten isä-lapsipäiviin, perheleireihin ja isäryhmiin. Näillä pyritään siihen, että yhteys lapseen olisi olemassa jo vankeusaikana sen sijaan, että vanki-isän tarvitsisi etsiä yhteyttä lapseen vasta vapautumisen jälkeen. Haastatteluissa tuli myös ilmi vanki-isiltä saadut toiveet, että he saisivat myös vapautumisen jälkeen tukea lastensa tapaamisiin. Haastateltavista useampi mainitsi myös lastensuojelun ja viranomaisten kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyden. Yksi haastateltava toi esiin perhetyön järjestämisen tärkeyden isän vapautuessa vankilasta.

Yksi haastateltava pitää tärkeänä sitä, että vankiloiden erityisohjaajat kiinnittäisivät enemmän huomiota vankien perheasioihin vangin vapautumisen lähestyessä, sen sijaan että keskityttäisiin pelkästään muun arjen tukeen, kuten asunnon ja toimeentulon hankintaan. Sama haastateltava kertoi asiasta esimerkin avulla: Työntekijä kysyy vangilta, tarvitseeko hän A-klinikan palveluita vapautuessaan. Vanki voi sanoa ei, koska hänellä ei ole päihdeongelmaa. Työntekijä voi tähän vastata: ”Selvä, mutta jos tilanne lähtee käsistä, tiedätkö mistä haet apua?”. Haastateltavasta samaa menettelyä pitäisi soveltaa myös vangin perheasioissa. Haastateltavasta vangille tulisi kertoa, mihin vapautuva vanki voi ottaa yhteyttä, jos perheongelmia tulee. Yhteyttä voi ottaa esim. julkiseen tai yksityiseen perhetyöhön, seurakuntiin, neuvolaan, koulukuraattoriin tai päiväkoteihin. Vangin sanoessa suoraan, ettei tarvitse apua, tuodaan esille mistä tukea tarvittaessa saa.

Yksi haastateltava nosti esiin vankiloissa olevan myös isoisiä. Haastateltava korostaa samalla tavalla tukemisen tärkeyttä ja merkittävyyttä, kun kyseessä on isovanhempi. Toinen haastateltava tuo ilmi, että vanhemmuutta tukeva toiminta ei automaattisesti tarkoita vain yhteydenpitoa lapseen. Se voi olla myös muuta tukea, kuten pohdintaa omasta roolista vanhempana. Tämän kaltaisesta tuesta useat vangit saattaisivat hyötyä. Haastateltavasta olisi tärkeää keskustella ja pohtia vangin kanssa hänen vastuutaan omista valinnoistaan ja niiden vaikutuksesta lapseen. Mikäli vanki aloittaa yhteydenpidon lapseen tuomion aikana tulisi hänen pohtia sitä pidemmällä tähtäimellä ja sen jatkumista myös siviilissä vankeusajan jälkeen. Haastateltavasta on tärkeää, että vanki itse sitoutuu isyyteen ja ymmärtää, millaisia vaikutuksia lapelle voi seurata, mikäli isä taas katoaa lapsen elämästä. Haastateltavasta tarvetta olisi myös arkisten asioiden tukemiseen perheen ja lasten kanssa. Hänestä perhetyön tukitoimien saaminen kotiin olisi hyvä asia.

Kaikki haastateltavat kertoivat yksimielisesti kokevansa isyyttä tukevan sosiaaliohjaustyön erittäin tärkeäksi. Yksi haastateltava kuvasi perheen voivan olla jopa suurin motivaatio rikollisesta elämästä irtaantumiseen. Toinen haastateltava näkee isyyden vahvasti rikoksetonta elämää tukevana, voimaannuttavana elementtinä. Kolmas kertoo vanhemmuuden ja perheyhteyksien tukemisen heti vankeuden alkumetreiltä olevan ensiarvoisen tärkeää. Se tukee muutosmotivaatiota rikoksettomaan ja päihdeettömään elämään, sekä edistää yhteiskuntaan integroitumista. Mikäli perheen yhdessäoloa tuetaan ja vanhemmat saavat helpotusta epävarmuuteen kuormittavassa elämäntilanteessa, heijastuu se suoraan myös lasten hyvinvointiin. Neljäs haastateltava kertoo vanhemman joutumisen vankilaan vaikuttavan suuresti lapseen.

Eräs haastateltava kertoo vanki-isien vanhemmuuden taitojen voivan olla hyvinkin puutteellisia. Vanki-isien kanssa käytävissä keskusteluissa tuodaan esiin avarampaa kokonaiskuvausta, esimerkiksi tuoden esille lapsen näkökulmaa ja toisen vanhemman ajatuksia, sekä realistisuutta omasta kyvystä toimia vanhempana. Nämä keskustelunaiheet voivat olla hedelmällisiä jatkoa ajatellen.

Toinen haastateltava pitää erityisen tärkeänä sen varmistamista, että mikäli vanki-isä on ollut osallisena lapsen arjessa ennen vankeutta, olisi tärkeää mahdollistaa isän osallisuus lasta koskevien asioiden käsittelyssä myös vankeusaikana. Näin isän ja lapsen olemassa oleva suhde ei katkea isän vankeuteen. Eräs haastateltava korosti, että joidenkin vanki-isän vanhemmuuden taidot voivat olla hyvällä mallilla, eli varsinaisia ongelmakohtia ei välttämättä edes ole. Huolimatta siitä, että isyyttä tukeva työskentely on aina positiivista, isyys ja lapset ovat lähtökohdallisesti teema, joka koskettaa syvästi.

Eräs haastateltava kertoo, että heidän yksikössään isyyttä tukeva työ nähdään yhteiskunnallisesti merkittävänä asiana. Heidän yksikössään isyydestä keskustellaan vankien kanssa myös muun työn ohessa. Asiantunteva sosiaaliohjaus on perustana yhteistyölle siviilimaailmassa olevan huoltajan, lastensuojelun, viranomaisorganisaatioiden, ja kolmannen sektorin palvelutarjoajien kanssa. Haastateltava kertoo, että sekä vankilassa että siviilissä työskentelyssä tulisi olla mahdollisuus tukeutua työntekijöihin, joilla on alan lainopillista ja käytännöllistä tietotaitoa. Eräs haastateltava näkee esimerkiksi pitkäaikaisvangeilla olevan aikaa syventyä ja käsitellä asioita rauhassa keskittyen, kuin avovankiloissa. Suljetussa laitoksessa olevalla vangilla on otollinen aika käydä isyyteen ja vanhemmuuteen liittyviä asioita läpi ja keskittyä siihen, miten isyys säilyy läpi vankeusajan.

”Isät on fiksuja. Monet sanoo suoraan, että nyt ei ole se hetki, ja ettei halua kuormittaa lasta, ajatuksella että olisi kuitenkin lapsen elämässä mukana”
(Vastaja I)

Erään haastateltavan mukaan vangit näkevät lapset tärkeinä. Haastateltava kokee vanki-isien myös ymmärtävän, milloin yhteys lapseen ei ole lapsen edun mukaista, kuten jos vanki-isällä on vaikea päihdeongelma ja isä haluaa ensin oman elämänsä järjestykseen. Haastateltava kertoo vanki-isien kuulevan kuitenkin mielellään terveisiä lapselta tai lasta hoitavilta, ja mahdollisesti myös vierailevan vankilassa tapaamisilla. Haastateltava mainitsee myös osan vanki-ististä jäävän kokonaan lapsen elämästä pois. Tällaisia vanki-isiä tuetaan herättämällä kiinnostusta lapseen, sillä he ovat kuitenkin lastensa isiä. Vanki-isille kerrotaan esimerkiksi, miten lapsi voi kokea isän jättäytymisen pois hylkäyksenä. Yhteydenpito voi olla esimerkiksi kortin lähettäminen lapselle; ”*iskä tässä terve, menee hyvin*”. Haastateltava mainitsee tilanteen, jossa vanki-isä ei ollut pitänyt yhteyttä lapseensa vankilassa ollessaan 5 vuoteen. Vankilassa mies päätti, että haluaa luoda yhteyden lapseen. Työntekijä oli yhteydessä lastensuojeluun, jossa kartoitettiin lapsen tilanne ja suostuuko lapsi yhteydenpitoon. Jos lapsi ei kiellä esimerkiksi kirjoittamista, lastensuojelu voi toimittaa kirjeen isältä lapselle. Lastensuojelun voi myös auttaa isää kirjeen laatimisessa.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulosten perusteella tehdyt johtopäätökset. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, millä keinoin vanki-isien tukeminen näyttäytyy Suomen suljetuissa vankiloissa ja miten ne vastaavat lapsi- ja perhetyön linjauksia. Lisäksi tavoitteena oli pohtia, miten isä-lapsitoimintoja voisi kehittää. Haastatteluilla selvitettiin suljettujen vankiloiden perhetyötä tekevien työntekijöiden näkemyksiä heidän yksiköidensä vanki-isyyden tukimuodoista ja heidän kehitysideoitaan.

7.1 Suljettujen vankiloiden keinot vanki-isyyden tukemiseksi

Suomen vankiloissa tehtävä lapsi- ja perhetyö on vielä melko tuore asia. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön alkuperäiset linjaukset laadittiin vuonna 2013 eli ne ovat olleet olemassa vasta kahdeksan vuoden ajan. Linjausten päivittyessä 2019 huomioitiin uudet kansalliset ja kansainväliset lakimuutokset, sekä suositukset lapsi- ja perhetyötä koskien.

Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että vanki-isät saavat isyyttä tukevia palveluja haastatteluihin osallistuneissa suljetuissa yksiköissä. Suljettujen vankiloiden työntekijät pyrkivät työssään tukemaan vanki-isien vanhemmuutta monin eri tavoin: vanhemmuustyöskentely tapahtuu esimerkiksi vangin ja työntekijän välisissä yksilökeskusteluissa, joissa pohditaan muun muassa vanki-isän suhteen ylläpitoa omaan lapseen, miten vankeudesta olisi hyvä kertoa lapselle sekä keskustella vangin perheestä. Tulosten perusteella yksilökeskusteluissa käytettiin myös erilaisia työmenetelmiä, esimerkiksi Motivoivaa keskustelua (Moke) tai Lapset puheeksi -menetelmää (LP). Vanki-isiä tuetaan myös konkreettisesti esimerkiksi kannustamalla yhteydenpitoon lapsen kanssa tai osallistumaan isyyttä tukeviin toimintoihin. Voidaan siis sanoa, että Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa mainittuja vankiperhetyön tukikeinoja pyritään toteuttamaan.

Tulosten perusteella Covid-19 pandemian aikana vankiloiden viikonlopputapaamiset ovat olleet haasteellisia järjestää, ja lakisääteisiä viikonlopputapaamisia on jouduttu perumaan useassa yksikössä. Tähän yksiköt ovat keksineet ratkaisuksi järjestää vankitapaamiset verkkopuhelujen avulla, esimerkiksi Skypellä. Haastattelujen perustella yksiköissä oli positiivisia kokemuksia verkkotapaamisten toteutumisesta, ne olivat mielekkäitä etenkin silloin, kun tapaamiseen osallistui pieniä lapsia. Positiivinen vastaanotto osoittaa, että videopuhelut voisi ottaa kiinteäksi tukimuodoksi, eikä pelkästään poikkeustilan aikaiseksi järjestelyksi.

Edellä mainittujen tukimuotojen lisäksi tuloksissa oli nähtävissä myös toiminnallisempia isyyden tukimuotoja. Näitä olivat valtakunnalliset perhe- ja parisuhdeleirit, isäryhmät, isä-lapsipäivät sekä toiminta, jossa isä lukee lapselle kirjaa ja kirja lähetetään yhdessä äänitteen kanssa lapselle. Tulosten perusteella isäryhmät ja erityisesti isä-lapsipäivät on koettu työntekijöiden, vanki-isien ja heidän lastensa mukaan erittäin pidetyksi. Näin ollen voidaan todeta, että vaikka

videopuhelut todetaan hyväksi järjestelyksi korvaamaan peruuntuneita viikonlopputapaamisia ja voitaisiin ottaa kiinteiksi tukimuodoksi, missään tapauksessa ei saisi luopua fyysisitä tapahtumista vanki-isien ja heidän lastensa välillä. Tuloksista voidaan todeta, että vanki-isien vanhemmuutta tuetaan eri keinoin, ja lapsi- ja perhetyön linjausten olemassaolo näkyy suljetuissa vankiloissa järjestettävissä toiminnoissa sekä niiden sisällöissä.

Tutkimuksen tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että suljettujen vankiloiden isyyden tukitoimissa on alueellisia eroja eri vankiloiden välillä. Haastatteluissa mainitut tukitoimet ja niiden määrä vaihteli eri vankiloissa. Eroja oli myös yksittäisten vankiyksiköiden välillä: työntekijöiden omalla aktiivisuudella vaikuttaisi olevan melko suuri merkitys, minkälaisia isyyden tukimuotoja on vankiyksiköissä saatavilla, ja miten paljon eri tukimuotoja on vanki-isien käytettävissä. Voisi olla tarpeen laatia valtakunnallinen yhtenäinen ohjeistus, siitä millaisia tukimuotoja pitäisi sisällyttää suljetuissa vankiloissa tehtävään perhetyöhön. Olemassa olevat Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset ohjaavat vankiloissa tehtävää lapsi- ja perhetyötä, mutta miten nämä käytännössä toteutuvat eri vankiyksiköissä, ja miten työn toteutumista seurataan? Vaikuttaisi siltä, että linjauksien toteutuminen on täysin yksiköiden oman harkinnan varassa.

Tulosten perusteella vanki-isille saamat tukimuodot eivät välttämättä toteudu tasavertaisesti Suomen kolmella rikosseuraamusalueella. Tämä on ongelmallista siksi, että Rikosseuraamuslaitos sitoutuu toiminnassaan suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidettyihin arvoihin, kuten tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen. Sitoutuminen arvoihin merkitsee muun muassa tuomitujen kohtelemisen inhimillisesti, asiallisesti, ja keskenään tasavertaisesti. Rikosseuraamuslaitokselle on laadittu nelivuotinen strategia vuosille 2020-2023, joka koostuu yhteiskunnallisesta vaikuttavuustavoitteista, toiminnallisesta tuloksellisuudesta ja henkilöstään ja resursseihin liittyvistä strategisista tavoitteista. Yhteiskunnallisena vaikuttavuustavoitteena mainitaan muun muassa: ”Toiminnassamme toteutuu oikeusturva ja yhdenvertainen kohtelu”. (Rikosseuraamuslaitos 2020c.) Tulosten perusteella voi olla, että isyyden tukitoimia Suomen suljetuissa vankiloissa tulisi yhdenmukaistaa, jotta strategian tavoite yhdenvertaisesta kohtelusta toteutuisi.

Tulosten perusteella vankilayksiköiden lapsi- ja perhetyön tehtäväjaon uudistaminen voi olla tarpeen. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten mukaan Rikosseuraamuslaitoksen koko henkilöstöllä on vastuu perhetyön toteutumisesta. Linjausten mukaan kaikissa yksiköissä tulee olla useampi henkilö, jonka työnkuvaan on kirjattuna lapsi- ja perhetyötä. Tämän lisäksi jokaisessa vankilayksikössä tulee olla lapsi- ja perhetyöstä vastaava yhdyshenkilö. Hän jakaa koko henkilöstölle tietoa perhetyöstä. Hänen tehtäviinsä kuuluu mm. YK:n lapsen oikeuksien huomioimisen edistäminen, henkilöstön ja johdon informointi lapsiin liittyvistä asioista, lapsiystävällisen ympäristön suunnittelu ja ylläpito, sekä yksikön lapsi- ja perhetyön rutiineista vastaaminen. Tämän lisäksi yhdyshenkilö osallistuu myös alueellisen perhetyön ja perheleirien

suunnitteluun sekä mahdollisten vankilan omien leirien valmisteluun. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 40-41.)

Kun peilataan linjauksissa mainittuja tehtäviä ja niiden määrää haastattelujen tuloksiin, herää ajatus: Onko yksiköiden yhdyshenkilöllä aikaa hoitaa kaikkia yhdyshenkilön tehtäviä, muiden työtehtävien lisäksi? Riittääkö henkilön työaika yhdyshenkilön tehtävien täyttämiseen linjausten mukaisesti, ja toteutuuko lapsi- ja perhetyö kaikenkokoisissa yksiköissä linjausten esittämällä tavalla? Tuloksista ilmenee toive, että yksiköissä olisi ainakin yksi työntekijä, jonka tehtäviin kuuluisi pelkästään vankilan lapsi- ja perhetyö. Tämä voisi parantaa lapsi- ja perhetyön laatua, kun työntekijä voisi rauhassa keskittyä juuri tähän - varsin laajaan - tehtävään. Tuloksien valossa tämä voisi olla hyvä keino kehittää suljettujen vankiloiden isä-lapsitoimintaa.

Tulosten perusteella tuli myös ilmi haastateltavien toive koulutukselle ja lisäkoulutukselle lapsi- ja perhetyöhön. Tämä on mielenkiintoista siksi, että Rikosseuraamuslaitoksen linjauksissa kuitenkin mainitaan alueelliset ja valtakunnalliset koulutuspäivät. Silti kukaan haastateltava ei näitä maininnut tai nostanut esiin. Toisaalta näihin koulutuksiin osallistumista ei haastatteluissa erikseen kysytty. Tulevaisuudessa olisi tarpeellista selvittää, koetaanko nämä linjauksissa mainitut koulutuspäivät yksinään riittämättömiksi, eikä niissä ehditä tai viitsitä käydä, eikä niitä järjestetä tarpeeksi, vai eikö tieto koulutuspäivien järjestämisestä saavuta tarvitsijoita.

Isyystutkimuksen yleistyessä tieto isyyden positiivisista vaikutuksista niin miehen terveyteen, sosiaaliin suhteisiin kuin tunne-elämäänkin on karttunut. (Mykkänen & Aalto 2010, 44.) Isyys ei ole myöskään käsitteenä enää yksiselitteinen, vaan se on monipuolistunut vuosikymmenten aikana. (Huttunen 2001, 58-64.) Nämä ovat johtaneet niin kutsuttuun isyyden murrokseen, jossa isien odotetaan kiinnittävän entistä enemmän huomiota isänä oloon ja siihen, toimiiko hän riittävän hyvin isänä. Mallin ottaminen omasta isästä voi herättää epävarmuutta, eikä tarjolla näytä olevan valmista 'mallipakettia' isänä olemiseen. Isyyden murros on herättänyt tarpeen isyyden tukemiselle, ja ongelmiin puuttumiselle varhaisessa vaiheessa ja vanhemmuuden taitojen tukemiselle. Verrattuna äitiyskeskusteluun, joka on varsin näkyvää esim. naistenlehtien sivuilla, podcasteissa, blogeissa ja sosiaalisessa mediassa, vaikuttaa siltä, etteivät isät ole keskustelleet isyydestä samoissa määrin näillä alustoilla. Saattaa olla, että miehet eivät hae vertaistukea isyyteen samoissa määrin kuin naiset äitiyteen.

Tuloksista on pääteltävissä, että tutkimukseen osallistuneissa suljetuissa vankiloissa on pyritty luomaan alustaa avoimmemmalle isyyttä tukevalle keskustelukulttuurille. Esimerkiksi vankilat joissa järjestetään isäryhmiä, mahdollistavat myös vanki-isien keskinäisen keskustelukulttuurin sekä vertaistuen. Nämä erilaiset vanki-isyyden tukimuodot ovat tärkeitä elementtejä katkaistaan mahdollisia vaikenemisen perintöjä, joissa 'isän kuuluu vaieta ja olla puhumatta tunteistaan'. Isyys ja isyyden termin monimuotoisuus sekä Huttusen (2001) määrittelyn mukaiset isyy-

den neljä jakaantumismuotoa (biologinen, juridinen, sosiaalinen ja psykologinen) tulisi huomioida myös tulevaisuudessa tehtävässä vankilan isyytyöskentelyssä. Vankiloiden isyytyöskentelyn ja 'isyyden valmentamisen' jatkaminen on merkittävä tekijä myös haitallisten ylisukupolvisten kierteiden katkaisemisessa. Vanhemmuuden problematiikat sekä heikot kasvatuskäytännöt välittyvät ylisukupolvisuuden kautta heidän omille lapsilleen, joka ennustaa taas heidän lastensa mahdollisia käytösongelmia. (Haapasalo 2006, 134-135.)

7.2 Suljettujen vankiloiden isä-lapsitoimintojen kehittämistarpeet

Vankeusrangaistuksen tiedetään aiheuttavan haasteita vangin perhesuhteille sekä vanki-isien isyyden toteutumiselle. Tuloksien perusteella työntekijöiden usko tuetun isyyden positiivisiin vaikutuksiin vanki-isän elämänmuutokseen ja rikoksen uusinnan vähentymiseen on vahva. Näistä seikoista huolimatta suomalaisia vanki-isiä, heidän lapsiaan ja isyyden tukitoimia on tutkittu vain vähän. Tuloksien perusteella vankiloiden isä-lapsitoimintojen kehittäminen koulutusta lisäämällä, työntekijöiden tehtävänjakoa uudistamalla ja erityisesti toimintaa yhdenmukaistamalla voisi olla tarpeen.

Yhtenä verrattain merkityksellisenä kehittämistarpeena on suljettujen vankiloiden henkilökunnan kouluttamisen parempi suunnittelu. Voisi olla tarpeen suorittaa jonkinlainen laitoskohtainen ja valtakunnallinen tarkastelu, jotta koulutuksella kyettäisiin entistä paremmin vastamaan Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksiin ja yhdenvertaisuusperiaatteeseen. Vähimmäisvaatimuksena olisi tarve valtakunnalliselle koulutukselle, joka yhdenmukaistaisi suljettujen vankiloiden lapsi- ja perhetöiden toimintatapoja, taaten vankiloiden perhetyön tasa-arvoisuuden toteutumisen eri vankiloiden välillä.

Tuloksista nousi selkeästi esiin tarve suljettujen vankiloiden työntekijöiden tehtävänjaon uudistamiselle. Nykyisellään vankiloiden lapsi- ja perhetyö kuuluu vankiloiden jokaisen virkamiehen/työntekijän vastuulle, ja jokaisesta laitoksesta tulisi löytyä Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten mukainen perhetyön yhdyshenkilö. Tosiasiallisesti vaikuttaa kuitenkin siltä, että näille yhdyshenkilöille ei anneta riittävästi resursseja toteuttaa linjausten mukaisia työtehtäviä, tai yhdyshenkilö ei ole saanut riittävästi koulutusta tehtävänsä hoitamiseksi. Koska yhdyshenkilön olemassaolo on vain linjaus, jonka toteutumista ei seurata, linjausten mukainen lapsi- ja perhetyön toteutuminen jää suoraan laitoksen itsensä vastuulle. Sen sijaan, että jokaiseen laitokseen on vain nimellisesti nimetty yhdyshenkilö, voitaisiin nimittää erilliseen lapsi- ja perhetyön virkaan henkilö, jonka pääasiallinen vastuu olisi lapsi- ja perhetyön linjausten mukaisten asioiden toteuttaminen, suunnittelu ja mahdollisesti myös raportointi keskushallinnolle.

Asiantuntijahaastattelussa Sassi toteaa, että kehitystyön tulisi lähteä aina oikeusministeriöstä asti tulostavoitteina, jotka sitten välittyisivät hallinnollisten portaiden kautta vankiloihin asti.

Sassin mukaan kehitystyö voi jäädä ilman oikeusministeriön ohjausta vankiloiden omiksi, erillisiksi toimiksi. Vankiloiden suuresta määrästä ja niiden johtajien laajasta päätösvallasta johtuen kehitystyö ei jalkaudu pysyvästi ilman ylempää, keskitettyä ohjausta. Ehkä juuri tällainen Sassin visioima keskitetysti johdettu isä-lapsitoiminnan kehitystyö voisi vastata tuloksissa ilmenneisiin yhdenmukaistamisen, työntekijöiden tehtävänjaon uudistamisen sekä lisäkoulutuksen tarpeisiin.

Ministeritasolta tulevat valtiolliset päätökset tarvitsevat kuitenkin tuekseen vertaisarvioituja tieteellisiä tutkimustuloksia, joiden perusteella kehitystyölle voidaan myöntää resursseja ja rahoitusta. Siksi Sassin mukaan esimerkiksi isätoiminnan vaikuttavuutta rikoksen uusintaan tulisi tutkia. Tuloksista ilmenee työntekijöiden vahva usko isätoiminnan positiiviseen vaikutukseen vankien elämänmuutokseen, mutta päätöksenteon tueksi voi olla tarpeen tehdä aiheesta esimerkiksi myös kvantitatiivista, isä-lapsitoiminnan vaikuttavuutta käsittelevää tutkimusta. Kvalitatiivisesta lisätutkimuksesta taas voisi olla merkittävää hyötyä myös isä-lapsitoiminnan kehittämiseksi. Voisiko lisätutkimus aiheesta edesauttaa esimerkiksi akkreditoitun ohjelman luomiseen vanki-isyyden tukitoimista, joka otettaisiin käyttöön valtakunnallisesti?

7.3 Siirtymävaiheen työskentelyn tukitoimet

Työn kolmannen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli kartoittaa samoja asiantuntijoita hyödyntäen, voitaisiinko vanki-isän vapautumiseen liittyvästä siirtymävaiheesta tunnistaa jonkinlaisia merkittäviä tukimuotoja. Tuloksista nousi yksimielisesti esille tuen jatkuvuuden tarpeellisuus vanki-isän vapautumisen jälkeen. Vanki-isän vapautuminen on perheille odotettu hetki, mutta ei poista sitä tosiasiaa, että tilanne on perheelle iso muutos täynnä odotuksia sekä mahdollisia kriisitilanteita. Vanki-isän perheen arki kokee muutoksen vanki-isän muuttaessa takaisin siviiliin, aiheuttaen eri osapuolten mahdollisia vaikeuksia sopeutua muuttuneeseen elämänrytmiin.

Ennaltaehkäistäkseen vanki-isän perheen mahdollisia kriisiytymistilanteita, haastateltavat toivat esiin muun muassa mallin, jossa vanki-isän vapautumisen suunnitteluun liitettäisiin vankilan perhetyöntekijän, vangin ja hänen perheensä kanssa yhteistyössä toteutettu tarkastelu siitä, mistä avohuollon tukitoimista perhe voisi hyötyä isän siirtyessä siviiliin. Vankilan perhetyöntekijä voisi yhdessä perheen kanssa myös pohtia, tulisiko esimerkiksi ennen vanki-isän vapautumista suunnitella yhdessä lastensuojelun ja muiden mahdollisten viranomaisten kanssa avohuollon perhetyöntekijän kanssa toteutettavaa ennakoivaa työtä jo ennen isän vapautumista ja palaamista kotiin.

8 Pohdinta

Tässä luvussa pohdin opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena, toimintaani tutkijan roolissa sekä tutkimuksen onnistumista eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta. Lopuksi käsitellään

opinnäytetyön tuloksista nousseita jatkotutkimusehdotuksia, ja mahdollista käytettävyyttä Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön sekä erityisesti vanki-isyyden tukitoimintojen kehittämisessä.

8.1 Opinnäytetyön prosessin ammatillinen reflektointi

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi nykyisellä aiheellaan marraskuussa 2020. Opinnäytetyön alkuperäinen vuoden 2020 alussa aloitettu aihe koki haasteita muun muassa COVID-19 liittyvistä poikkeusoloista johtuen, ja lopulta aihe vaihtui aineiston puutteesta johtuen. Alkuperäinen aihe koski erään suljetun vankilan isävalmennusryhmän pilotointihanketta. Uudella aiheella vaihdoin tulokulmaa, saaden näin pidettyä edes osan alkuperäisestä jo kerätystä tietoperustasta. Sain opinnäytetyölleni uuden tilaajan ja lopullisen aiheen marraskuussa 2020. Haastattelut pääsin tekemään joulukuussa 2020 ja sen jälkeen opinnäytetyö eteni hyvää tahtia. Nopeasta tahdistä huolimatta täysipäiväinen työelämä vei aikaa paljon opinnäytetyöltä. Vankien isyyden tukimuodoista ei ole tehty aikaisempaa tutkimusta. Päätin yhdistää vankiloiden perhe- ja isätyön ja ajankohtaisen keskustelunaiheen: isyyden muutoksen.

Opinnäytetyö oli ensimmäinen tutkimustyöni, ja olen oppinut prosessin aikana paljon uutta, saanut uusia näkökulmia ja kehittynyt ammatillisesti koko prosessin aikana. Pystyn hyödyntämään opinnäytetyöstä saatuja tuloksia sekä oppimiani asioita tulevaisuuden työssä. Halusin tehdä opinnäytetyön alusta alkaen yksilötyönä, ollen itse vastuussa prosessin etenemisestä ja ottaen vastuun kaikesta syntyneestä tuotoksesta. Halusin myös tehdä oman tutkimusprosessin alusta loppuun asti itse.

Prosessikirjoittaminen yksilönä oli ajoittain haastava. Kun on yksin vastuussa kaikesta tekstistä, on itse itsensä kovin kriitikko. Työparia kaipasi niissä hetkissä, kun samoja asioita pyritti uudesta ja uudesta luvusta toiseen. Työparin kanssa olisin voinut käydä mielenkiintoisia ammatillisia keskusteluja ja saada myös reflektoitua ideoita toisen henkilön kanssa. Kirjoittamisprosessin aikana omat vahvuusalueeni tulivat esille, sekä myös ne kohdat, joissa olisi vielä kehitettävää. Ajoittaisista aikatauluhaasteista huolimatta opinnäytetyön prosessi sujui kokonaisuutena mielestäni hyvin ja olen tyytyväinen päätökseeni tehdä koko opinnäytetyöprosessi yksilötyönä. Opinnäytetyön tekeminen oli aiheen vaihtumisesta sekä muista haasteista huolimatta opettavainen ja omaa ammatillista osaamista kehittävä kokonaisuus.

8.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Se vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuden arviointiin siten, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on mahdollisuus kulkea paljon vapaammin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen sekä tutkimustekstin välillä, kuin esimerkiksi

kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu pohtimaan jatkuvasti tekemiään ratkaisuja, sekä ottamaan yhtä aikaa kantaa sekä analyysiin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 2014, 209.)

Opinnäytetyön yleistettävyyden arviointiin vaikuttaa se, että opinnäytetyö oli rajattu koskemaan Suomen suljettuja vankiloita. Opinnäytetyöhön oli saatu yhteensä yhdeksän haastateltavaa, ja jokaiselta Suomen rikosseuraamusalueelta haastatteluun osallistui kolme vankilaa. Näin tutkimuksessa on saatu kaikkien kolmen rikosseuraamusalueen työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia tasaisesti edustava kuva.

Opinnäytetyön tuloksista saadaan ensimmäistä kertaa tietoa, miten ja minkälaisia isyyden tukimuotoja toteutetaan Suomen eri suljetuissa vankiloissa ja mitä ajatuksia perhetyötä tekevällä henkilökunnalla on. Uskoisin tiedoista olevan hyötyä vankiloiden isätyön suunnittelussa ja toteuttamisessa. Niiden perusteella vankiloiden henkilöstö voi havainnoida miten isyyden tukitoimintaa toteutetaan muissa vankiloissa. Mikäli omassa vankilassa ei isyyden tukitoimia juuri toteuteta, henkilöstö voi harkita muiden vankiloiden kokemusten perusteella omien tukitoimiensa lisäämistä ja kehittämistä. Näin vankilat voivat oppia toistensa myönteisistä kokemuksista ja tunnistetuista kehityskohteista. Opinnäytetyö tarjoaa myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolle näkemystä isyyden tukitoimien toteuttamisen alueellisesta vaihtelusta: Tukitoimien toteuttaminen ei ole tasalaatuista rikosseuraamusalueiden välillä, eikä edes niiden sisällä.

Koko tutkimusprosessin ajan tuli kiinnitettyä erityistä huomiota tutkimuksen eettisyyteen sekä luotettavuuteen. Koko tutkimusprosessin ajan on pyritty puolueettomuuteen sekä rehelliseen tulosten tulkintaan. Haastateltaville annettiin tietoa jo alussa, mihin ovat osallistumassa, tämä oli tärkeää eettisyyden kannalta. Ennen haastattelua haastateltaville oli saatekirjeessä kerrottu opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet sekä haastateltavien anonymiteetin huomioiminen. Tutkimukseen haastatteluun internetvideopuhelussa osallistuneille varmistettiin vielä ennen nauhoituksen alkua, että suostuvatko he haastattelun nauhoitukseen. Kaikilla haastateltavilla oli myös mahdollisuus esittää tutkimukseen tai haastatteluihin liittyviä kysymyksiä tai tarkennuksia tutkijalle. Anonymiteetin tarkoituksena oli myös se, että työntekijät vastaisivat mahdollisimman avoimesti ja luotettavasti. Opinnäytetyön yhtenä eettisenä periaatteena oli osoittaa selkeästi, mikä teksti on lainattu lähdekirjallisuudesta ja mikä on omaa pohdintaa. Lähteistä saatuja tietoja on pyritty tulkitsemaan mahdollisimman tarkasti ja huolellisesti.

Opinnäytetyön prosessin aika on pyritty työskentelemään hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, sekä toimimaan sosiaalialan ja Rikosseuraamusalan arvojen mukaisesti. Prosessi on pyritty toteuttamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan asettamien hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaan. Näihin arvoihin ja käytäntöihin nojaamalla opinnäytetyössä on pyritty turvaamaan luotettavuus sekä eettinen hyväksyttävyyys mahdollisimman hyvin.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Nykyisellään vankien isyyteen liittyviä tutkimuksia on tehty verrattain vähän, ja olemassa olevat ovat pääsääntöisesti yksittäisten laitosten toimintaa analysoivia ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Suuremman vaikuttavuuden saavuttamiseksi olisi mahdollisesti tarpeen, että Rikosseuraamuslaitos tarjoaisi tutkimusaiheita ja tietosisältöön keskittyviä ohjaajia esimerkiksi yliopistoille, jolloin voitaisiin tehokkaammin edistää akateemisen tutkimuksen tuottamista aiheesta. Esimerkiksi psykologian tai muiden yhteiskuntatieteiden alalla voisi olla merkittävä asiantuntijajoukko hyödynnettäväksi tällaisessa työssä.

Tällöin oikeusministeriö pystyisi saamaan päätöksenteon tueksi merkittävästi nykyistä kattavamman tausta-aineiston, ja yhteisiä linjauksia voitaisiin jalkauttaa sieltä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon kautta suoraan vankiloille konkreettisten ohjeistusten muodossa. Hyvän taustamateriaalin turvin olisi myös merkittävästi helpompi siirtyä ohjauksista ja linjauksista määräyksiin, jotka pakottaisivat suuntaamaan toimintaa niiden mukaiseksi, seurattavaksi ja vertailukelpoiseksi.

Potentiaalisia tutkimusaiheita tai aihepiirejä voisi olla esimerkiksi jotkin seuraavista:

- Vankilan perhetyön merkittävyys ylisukupolvisen rikollisuuden ennaltaehkäisyssä
- Vanki-isän hyvä ja vahva kiintymyssuhde omaan lapseen ja perheeseen yhtenä suojaavana tekijänä uusintarikollisuutta tarkastellessa
- Lapsen positiivinen kiintymyssuhde vanki-isään tukemassa lapsen kasvua ja kehitystä, sekä ennaltaehkäisevänä tekijänä lapsen ajautumisessa rikollisuuteen
- Vanhemmuusteemaiset kuntoutusmuodot vankeusaikana toimimassa ylisukupolvisten ketjujen katkaisemisessa

Lähteet

Painetut

Cacciatore, R. & Koiso-Anttila, S. 2012. Pelastakaa pojat!
Helsinki: Minerva Kustannus

Eerola, P. & Mykkänen, J. 2014. Isän kokemus.
Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos.
Tampere: Vastapaino.

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J., Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus.
Helsinki: Tietosanoma

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2017. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.
Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos.
Helsinki: Tammi

Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat.
Jyväskylä: PS-Kustannus

Hämäläinen, P. 2010. Isä ja minä: Ainutlaatuinen ihmissuhde hyvässä ja pahassa.
Helsinki: Minerva Kustannus

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea.
Helsinki: Edita Publishing

Kainulainen, S., Saari, J. 2021. Suomalainen vanki - Arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa
Tampere: Vastapaino

Tuhkasaari, P. 2013. Ylisukupolvisuus - Integraatioprosessi psykoanalyttisessä psykoterapiassa.
Helsinki: Therapie-säätiö

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. painos.
Helsinki: Tammi

Sähköiset

Honkatukia, P. & Kivivuori, J. Nuorisoriikollisuus - Määrä, syyt ja kontrolli. Viitattu 01.05.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152459/221_Honkatukia_Kivi-vuori_2006.pdf?sequ

Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019. Päivä kerrallaan - opas rangaistukseen tuomitulle ja hänen läheiselleen. Viitattu 31.01.2021. <https://www.kriti.fi/wp-content/uploads/2019/09/Päivä-kerrallaan-VALMIS-elo2019.pdf>

Kriminaalihuollon tukisäätiö 2021. Perhesuhteet ja vapautuminen. Viitattu 10.02.2021. <https://www.kriti.fi/tietoa/perhe-ja-parisuhde/perhesuhteet-ja-vapautuminen/>

Lapsen oikeudet. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 30.01.2021. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Mykkänen, J. & Aalto, I. 2010. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset - Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Viitattu 29.09.2020. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/1isyydenihanteet.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 2020a. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 17.06.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2020b. Organisaatio. 13.11.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2021c. Arvot ja strategia. Viitattu 30.01.2021. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos 2019. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 31.01.2021. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_linjaukset_2019.pdf

Rikosseuraamusvirasto. 2003. Perhe muurin toisella puolella - Työryhmän mietintö. Viitattu 13.11.2020. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/kX66Am1fz/1_2003_Perhe_muurin_toisella_puolella.pdf

Sassi, T. 2012. Ehjä Perhe - Opas vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan ohjaajille. Viitattu 10.02.2021. https://www.kriti.fi/wp-content/uploads/2018/05/552-ehja_perhe_lowres.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Vanhemman vankeusrangaistus. Viitattu 10.02.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>

Tammi-Moilanen, K. 2020. Naisvankiselvitys - Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta. Viitattu 11.04.2021. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20201019102643/7LDL7zoyH/Naisvankiselvitys_-_Selvitys_naisvankien_olosuhteista%2C_toiminnoista_web.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 15.04.2021. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/fi-les/HTK_ohje_2012.pdf

Unicef. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 14.01.2020. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Vankeuslaki 767/2005. Viitattu 30.01.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Vankien Omaiset VAO ry 2019. Päivä kerrallaan - opas rangaistukseen tuomitulle ja hänen läheiselleen. Viitattu 06.10.2020. <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2019/09/Päiväkerrallaan-VALMIS-elo2019.pdf>

Julkaisemattomat

Sassi, T. 2020. Perhetyön päällikön haastattelu 01.12.2020. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki.

Työntekijähaastattelut A-I. 2020-2021.

Kuviot

Kuvio 1: Rikosseuraamuslaitos: Arvot ja strategia (Rikosseuraamuslaitos 2021) 8

Taulukot

Taulukko 1: Esimerkki haastatteluiden analysoinnista. 24

Liitteet

Liite 1: Saatekirje tutkimukseen osallistuvalla	49
Liite 2: Haastattelurunko tutkimukseen osallistuvalla	50
Liite 3: Haastattelurunko asiantuntijahaastatteluun	51

Liite 1: Saatekirje tutkimukseen osallistuvalla

Saatekirje tutkimukseen osallistuvalla

Tekijä

Tatja Malaska

tatja.malaska@gmail.com**Opinnäytetyön tilaaja**

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö / Tuija Muurinen

Arvoisa suljetun vankilan perhetyötä tekevä

Opiskelen Laurea ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalan sosionomiksi. Tutkin opinnäytetyössäni suljetujen vankiloiden isä-lapsitoimintoja, ja haluaisin haastatella Teitä opinnäytetyöhöni liittyen. Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa suljettujen vankiloiden isä-lapsitoiminnoista, kerätä kokemuksia isä-lapsisuhdetta tukevasta perhetyöstä ja kartoittaa isä-lapsitoimintojen mahdollisia kehityskohteita.

Toivon Teidän osallistuvan tutkimukseen haastattelun muodossa, antamalla arvokasta tietoa tekemästänne perhetyöstä ja olla omalta osalta mukana viemässä sen kehitystyötä eteenpäin.

Aineiston kerääminen:

- Osallistuminen haastateltavaksi on vapaaehtoista
- Haastateltava saa kysymykset etukäteen nähtäväksi
- Vastaaminen haastattelukysymyksiin tapahtuu Skypellä, Teamsilla tai sähköpostitse
- Puhelut nauhoitetaan aineiston litterointia varten
- Haastateltavalla on oikeus perua osallistumisensa missä tahansa vaiheessa tutkimusta

Tulosten julkaiseminen:

- Opinnäytetyössä tulevat ilmi tutkimukseen osallistuneet vankilat
- Julkaistavissa tuloksissa ei yksilöidä missä vankilassa on vastattu milläkin tavalla
- Tuloksissa ei julkaista haastateltavien nimiä
- Aineistot (puheluäänitteet/vastaussähköposti) tuhoetaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua
- Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus -tietokannassa

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen:

Suostumus antaa opinnäytetyön tekijälle Tatja Malaskalle luvan käyttää haastattelussa kerättyä aineistoa opinnäytetyössä. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyössä ja sen prosessissa ei käytetä haastateltavan omaa nimeä. Aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja aineisto säilytetään niin, ettei se päädy ulkopuolisille. Aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Saatu tieto ja materiaali säilytetään luottamuksellisesti, ja niitä käytetään ainoastaan opinnäytetyön tekemiseen.

Olen lukenut saatekirjeen ja suostun allekirjoituksellani osallistumaan haastateltavaksi

Päivämäärä ja paikka: _____

Haastateltavan allekirjoitus: _____

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus: _____

Liite 2: Haastattelurunko tutkimukseen osallistuvalla

Haastattelurunko tutkimukseen osallistuvalla

1. Minkälaisia isä-lapsitoimintoja teidän vankilassa järjestetään?
2. Minkälaisin toimin vanki-isyttä teidän yksikössä tuetaan?
3. Miten olet kokenut vanki-isien suhtautuvan tarjolla oleviin isä-lapsitoimintoihin?
4. Minkälaisia tukitoimenpiteitä isät mielestäsi kaipaavat vapautumisen lähestyessä, jotta nivelvaiheen siirtymän aikana vanhemmuus voisi jatkua mahdollisimman hyvin?
5. Miten tarpeelliseksi koet isyyttä tukevan sosiaaliohjaustyön suljetussa vankilassa? Perustele
6. Miten kehittäisit suljetun vankilan isä-lapsitoimintaa?

Jäikö jotain oleellista kysymättä? Mitä aiheesta haluaisit vielä sanoa vankilan isä-lapsitoimintaan liittyen?

Vapaa sana:

Kiitos vastauksista!

Liite 3: Haastattelurunko asiantuntijahaastatteluun

Haastattelurunko tutkimukseen osallistuvalla

Isä-lapsisuhteen tukemisen merkityksellisyys suljetuissa vankiloissa

1. Kuinka moni (arviolta) Suomen suljettujen vankiloiden miehistä on isiä?
2. Miten tarpeelliseksi koet isyyttä tukevan sosiaalihojauksen (isäryhmät, isä-lapsitoiminnat yms.)?
3. Miten toivoisit isä-lapsitoimintoja kehitettävän? Minkälaisia isä-lapsitoimintoja ja isyyden tukemista tulisi mielestäsi suljetuissa vankiloissa järjestää?
4. Minkälainen tilanne Suomen naapurimailla on isä-lapsitoimintojen ja isyyden tukeminen suhteen? Miten Suomi "sijoittuu" naapurimaihin nähden?
5. Minkälaisia tukitoimenpiteitä isät mielestäsi kaipaavat vapautumisen lähestyessä, jotta nivelvaiheen siirtymän aikana vanhemmuus voisi jatkua mahdollisimman hyvin?

Jäikö jotain oleellista kysymättä? Mitä aiheesta haluaisit vielä sanoa vankiloiden isä-lapsitoimintaan liittyen?